

Zicht op thuiszitten

Geschillen over toelating, verwijdering of
ontwikkelingsperspectief van (dreigende) thuiszitters

EKE KRIJNEN

ANNABEL VAESSEN

CISSY PATER

GUUSKE LEDOUX

CIP-gegevens KONINKLIJKE BIBLIOTHEEK, DEN HAAG

Krijnen, E., Vaessen, A., & Pater, C. J., Ledoux, G. (2021)

Zicht op thuiszitten.

Geschillen over toelating, verwijdering of ontwikkelingsperspectief van (dreigende) thuiszitters.

Amsterdam: Kohnstamm Instituut.

(Rapport 1071, projectnummer 40841)

ISBN 978-94-6321-134-5

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden vermenigvuldigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

All rights reserved. No part of this publication may be reproduced, stored in a retrieval system, or transmitted, in any form or by any means, electronic, mechanical, photocopying, or otherwise, without the prior written permission of the publisher.

Dit onderzoek is uitgevoerd in opdracht van de Nederlandse Vereniging van Pedagogen en Onderwijskundigen (NVO)

Uitgave en verspreiding:

Kohnstamm Instituut

Roetersstraat 31, Postbus 94208, 1090 GE Amsterdam

Tel.: 020-525 1226

www.kohnstammstituut.nl

© Copyright Kohnstamm Instituut, 2021

Foto voorzijde: Maskot/Folio/imagebank.sweden.se

Inhoudsopgave

Samenvatting	1
1 Inleiding	9
2 Literatuurstudie	11
2.1 Aanpak	13
2.2 Onderwijssector	14
2.3 Soort problematiek	15
2.4 Oorzaken/omstandigheden thuiszitten (rond school/ouders)	18
2.5 Oorzaken/omstandigheden thuiszitten (buiten school/ouders)	22
2.6 Bijdrage/rol school in voorkomen thuiszitten	23
2.7 Bijdrage/rol school tijdens thuiszitten	26
2.8 Analyseschema	27
3 Bevindingen	29
3.1 Aanpak	29
3.2 Oorzaken en omstandigheden thuiszitters	34
3.3 Verschillen tussen subgroepen in de steekproef	47
3.4 Verschillen in genoemde omstandigheden bij thuiszitten naar perspectief (verzoekers/verweerdgers)	57
4 Conclusie en discussie	61
4.1 Onderscheidende kenmerken van thuiszitters	62
4.2 Individuele leerlingfactoren	64
4.3 Oorzaken/omstandigheden thuiszitten (rond school/ouders)	65
4.4 Oorzaken/omstandigheden thuiszitten (buiten school/ouders)	67
4.5 Reflecties en aanbevelingen	68
Referenties	74
Recent uitgegeven rapporten Kohnstamm Instituut	77

Samenvatting

Aanleiding voor het onderzoek

In 2014 is de Wet passend onderwijs ingevoerd. Het doel van deze wetgeving is dat voor alle leerlingen met een specifieke onderwijsbehoefte in het primair onderwijs, voortgezet onderwijs en middelbaar beroepsonderwijs zo passend mogelijk onderwijs wordt gerealiseerd. Een belangrijk onderdeel hiervan is het voorkomen en verminderen van 'thuiszitten'. Thuiszitters zijn volgens de officiële definitie kinderen die leerplichtig zijn maar niet op een school zijn ingeschreven (absoluut verzuim) en kinderen die wel op een school zijn ingeschreven maar langdurig - meer dan vier weken - niet aanwezig zijn bij de lessen (langdurig relatief verzuim) (Ministerie van OCW, 2018).

Ondanks alle inspanningen om thuiszitten te voorkomen, is sinds de invoering van passend onderwijs het aantal thuiszitters niet gedaald: er nog steeds enkele duizenden leerlingen die thuiszitten (Ledoux & Waslander, 2020). Vaak zijn dat leerlingen met zeer complexe problemen waar zowel ouders als scholen mee worstelen en bij wie een lange zoektocht naar een passende oplossing of verbetering aan de orde is.

Hoewel duidelijk is dat er grote diversiteit is in redenen voor thuiszitten, is er nog weinig systematisch onderzoek gedaan naar welke problemen ten grondslag liggen aan thuiszitten en welke oplossingen werkzaam blijken. Een databron die daar meer licht

op werpt, betreft de uitspraken die de Geschillencommissie passend onderwijs (GPO) doet over geschillen die aan hen worden voorgelegd. In een deel van deze geschillen blijkt sprake te zijn van leerlingen die thuiszitten. In dit onderzoek worden deze casussen onderzocht om beter zicht te krijgen op factoren die een rol spelen bij thuiszitten. Dit onderzoek is uitgevoerd in opdracht van de Nederlandse Vereniging van Pedagogen en Onderwijskundigen (NVO).

Doel en onderzoeksvragen

Het doel van dit onderzoek is achterhalen welke factoren van belang zijn voor een aanpak ter voorkoming of beperking van het aantal thuiszittende leerlingen. Het gaat daarbij om het geven van aanwijzingen die relevant zijn voor het handelen van in de eerste plaats professionals in de beroepsgroep van de NVO, en in de tweede plaats door professionals in scholen, besturen en samenwerkingsverbanden. Het onderzoek bestaat uit twee delen: een literatuurstudie naar de omstandigheden bij, en oorzaken voor, thuiszitten; en een kwalitatieve analyse van 80 casussen van de GPO waarbij leerlingen thuiszitten.

We richten ons op de volgende onderzoeksvragen:

1. Welke soorten problematiek doen zich voor bij de GPO over thuiszitters?
2. Wat kan op basis van een analyse van de casuïstiek van de GPO worden gezegd over oorzaken van thuiszitten in deze specifieke groep (d.w.z. leerlingen van wie hun casus bij de GPO terecht komt)?
3. Welke factoren (uit de analyse bij 2) kunnen gebruikt worden om schoolbestuurders, bestuurders samenwerkingsverbanden, docenten en begeleidende professionals te adviseren?
4. Hoe zijn deze factoren te plaatsen in het licht van wat reeds bekend is uit (wetenschappelijke) literatuur?

Resultaten literatuurstudie

De literatuurstudie bevat een overzicht van de factoren die op basis van onderzoek als meest relevant naar voren komen bij het ontstaan en/of in stand houden van (dreigende) thuiszittende leerlingen. Hierbij wordt onderscheid gemaakt tussen verschillende categorieën, namelijk factoren die te maken hebben met: de onderwijssector waar het thuiszitten zich voordoet; de soort problematiek waarmee leerlingen te maken hebben; de oorzaken/omstandigheden die een rol spelen rond/buiten de school en/of ouders; de bijdrage/rol van de school in het voorkomen van thuiszitten; en de bijdrage/rol van de school tijdens het thuiszitten.

Onderwijssector

De literatuurstudie laat allereerst zien dat thuiszitten met name voorkomt in het voortgezet onderwijs en in mindere mate in het primair onderwijs. Vooral in het vmbo en aan het eind van de leerplichtige leeftijd komt thuiszitten voor. Hoewel thuiszitten zich met name in het voortgezet onderwijs voordoet, speelt bepaalde problematiek doorgaans al langer.

Soort problematiek

Vaak speelt bij thuiszitters een combinatie van verschillende problematieken tegelijkertijd. Soms is er sprake van door het kind gemotiveerde weigering om naar school te gaan. Deze leerlingen hebben vaak te maken met internaliserende gedragsproblemen (zoals angst of depressie), externaliserende gedragsproblemen (zoals verbale of fysieke agressie) en somatische klachten (zoals buikpijn en hoofdpijn). Ook problemen in de thuissituatie spelen vaak een rol, zoals schulden of een gebrek aan structuur.

Oorzaken/omstandigheden rond school/ouders

Een oorzaak van thuiszitten die in verschillende onderzoeken wordt genoemd, is dat scholen de verzuimregistratie niet op orde

hebben, waardoor het te laat wordt gesignaleerd. Een andere oorzaak kan zijn dat de communicatie en/of samenwerking tussen school en ouders/kind misgaat. Het kan ook voorkomen dat ouders er bewust voor kiezen om hun kind niet naar school te laten gaan, bijvoorbeeld vanwege ervaren onveiligheid op school of geen passend onderwijsaanbod voor de leerlingen. Tot slot worden wachtlijsten bij toelating tot speciaal (basis)onderwijs, onduidelijkheid over wie de regie heeft, handelingsverlegenheid bij leraren, en problemen op het gebied van de zorgplicht genoemd als oorzaken/omstandigheden bij thuiszitten die zich voordoen rond de school/ouders.

Oorzaken/omstandigheden buiten school/ouders

Een voorbeeld van een oorzaak/omstandigheid buiten school/ouders die in de literatuur wordt genoemd, betreft een moeizame samenwerking tussen scholen en jeugdhulpverlening, bijvoorbeeld wanneer zij tegenstrijdige aanpakken kiezen, of vertraging in de juridische afhandeling waardoor geen tijdige oplossing gevonden kan worden.

Bijdrage/rol school in voorkomen thuiszitten

Aansluitend bij de genoemde oorzaken/omstandigheden voor thuiszitten, kan het goed/vroeg signaleren of opvangen van verzuim een belangrijke manier zijn voor scholen om thuiszitten te voorkomen. Hoe eerder wordt ingegrepen als het op school moeilijk gaat, hoe groter de kans namelijk is dat begeleiding effect heeft en problemen niet verergeren. Ook het trainen van mentoren om het gesprek aan te gaan over schoolverzuim met ouders/verzorgers, het bieden van maatwerk voor leerlingen, en een goed pedagogisch klimaat zijn belangrijk om thuiszitten te voorkomen.

Bijdrage/rol school tijdens thuiszitten

Voorbeelden van acties die ondernomen kunnen worden tijdens de

periode waarin leerlingen thuiszitten, zijn onder andere een plaatsing op een instelling of project zonder onderwijs, en het opstellen van een contract voor een bijzonder onderwijsstraject. Bovendien is het belangrijk dat er begeleiding is voor leerlingen die weer terug instromen naar school.

Resultaten GPO-casussen

In het tweede deel van het onderzoek is bij 80 casussen van de GPO waarbij sprake was van thuiszitten, nagegaan welke omstandigheden en factoren hierbij een rol spelen. De analyse richtte zich verder op verschillen tussen subgroepen in steekproef, namelijk tussen jongens en meisjes, tussen de onderwijssectoren (primair onderwijs, voorgezet onderwijs en speciaal onderwijs), tussen gegronde en ongegronde uitspraken en tussen type geschillen (verwijdering, toelating en ontwikkelingsperspectief).

Achtergrondkenmerken en onderwijssector

Een ruime meerderheid van de casussen uit de steekproef betrof jongens (80 procent). De meeste casussen betroffen geschillen over verwijdering, gevolgd door geschillen over toelating en ontwikkelingsperspectief. Daarnaast hadden de meeste casussen betrekking op leerlingen in het voorgezet onderwijs, gevolgd door leerlingen in het primair en het speciaal onderwijs.

Soort problematiek

Bijna de helft van de leerlingen die het betrof was gediagnosticeerd met een psychische of fysieke diagnose, waarvan ADHD de meest voorkomende was. Verder werd in de uitspraken relatief vaak melding gedaan van agressief gedrag van de leerling.

Oorzaken/omstandigheden rond/buiten de school/ouders

Van de factoren voor thuiszitten rond school/ouders was de meest voorkomende dat er geen passend onderwijsaanbod was voor de leerling, gevolgd door een misgelopen relatie tussen school en ouder. Onvoldoende zicht op de ondersteuningbehoefte van de

leerling was ook een van de factoren, net als misgelopen interactie tussen school en leerling. Factoren buiten de school/ouders om werden in de casussen minder vaak genoemd dan factoren rond school/ouders.

Bijdrage/rol school in voorkomen thuiszitten

In het voorkomen van thuiszitten werd vaak benoemd dat scholen leerlingen op diverse manieren maatwerk hebben geboden. Ook werd vaak de hulp van het samenwerkingsverband ingeroepen.

Bijdrage/rol school tijdens thuiszitten

In de uitspraken werd relatief weinig gesproken over de rol van de school tijdens het thuiszitten. In een aantal gevallen was er sprake van samenwerking tussen ouders en de school of het samenwerkingsverband, deed de leerling mee aan een programma of boden ouders thuisonderwijs. Tenslotte bleek dat er tijdens het thuiszitten diverse externe instanties en personen bij de leerlingen betrokken waren, zoals de jeugdhulpverlening, leerplicht, onderwijsconsulenten, justitie en gemeenten.

Verschillen tussen jongens en meisjes

In de resultaten valt op dat een aantal leerlingfactoren alleen bij jongens voorkomen: verdovende middelen, criminaliteit, verzuim, ongespecificeerde gedragsproblematiek, internaliserende gedragsproblematiek, somatische klachten en de diagnoses van een taalontwikkelingsstoornis, ODD en AD(H)D. Verder zien we dat agressief gedrag en schorsing vooral bij jongens genoemd wordt.

Verschillen tussen onderwijssectoren

Bij de onderwijssectoren valt op dat casussen in het speciaal onderwijs relatief vaak over toelating gaan, en leerlingen in het speciaal onderwijs relatief vaak een diagnose hebben. Verschil van mening tussen school en ouders over de diagnose of

ondersteuningsbehoefte van leerlingen wordt in het speciaal onderwijs echter niet benoemd, in tegenstelling tot andere onderwijssectoren. Agressief gedrag wordt vooral in het voorgezet onderwijs benoemd, en in het primair onderwijs wordt relatief vaak benoemd dat er onvoldoende zicht is op de ondersteuningsbehoefte van leerlingen en dat de school onvoldoende gedaan heeft om hier goed zicht op te krijgen.

Verschillen tussen gegronde en ongegronde casussen

Bij de verschillen tussen gegronde en ongegronde casussen valt op dat in de casussen waar benoemd werd dat er onvoldoende contact is geweest tussen de school en het samenwerkingsverband, de ouders in het gelijk zijn gesteld. Ook de factor onvoldoende passend aanbod – en dan vooral het punt dat de school vindt dat ze de leerling niet voldoende kan bieden – komt in relatieve en absolute zin vaker voor bij gegronde uitspraken, waarin de ouders in het gelijk worden gesteld. Bij uitspraken waarin de school gelijk krijgt, worden ook vaker acties genoemd om het thuiszitten te voorkomen.

Verschillen tussen type geschil

Bij de verschillen naar type geschil valt op dat – in tegenstelling tot casussen over toelating en ontwikkelingsperspectief – alleen/vooral bij casussen over verwijdering wordt gesproken over de factoren middelengebruik, somatische klachten, agressief gedrag, schorsing, ouders die voor een onveilige situatie op school zorgen, het beleid van school aangaande zittenblijvers, het bereiken van de grens van een school, geen goede onderbouwing van het besluit, en een misgelopen relatie tussen school-leerling. De diagnose ASS komt in relatieve en absolute zin het meest voor bij casussen over toelating.

Verschillen naar perspectief

Tenslotte is geanalyseerd in hoeverre er verschillen zijn in de genoemde factoren door verzoekers (meestal ouders) en verweerders (meestal de school). Hierin valt op dat de school vooral de nadruk legt op leerlingfactoren, zoals gedragsproblematiek. Ouders benoemen vooral onvoldoende informatie-uitwisseling tussen school en ouder, de meningsverschillen over de ondersteuningsbehoeften van leerlingen, het in gebreke blijven van de school om goed zicht te krijgen op de ondersteuningsbehoeften van leerlingen en om passend aanbod te bieden, en problemen rond de zorgplicht.

Conclusie en aanbevelingen

De resultaten bieden een overzicht van de factoren die een rol spelen bij thuiszitters in de groep leerlingen van wie hun casus bij de GPO terechtkomt. De conclusie en discussie paragraaf van dit rapport biedt reflecties op in hoeverre deze factoren aansluiten bij de uitkomsten van de literatuurstudie, en op mogelijke verschillen tussen deze selecte groep thuiszitters en de grotere groep thuiszitters in Nederland. Daarnaast worden enkele aanbevelingen geboden voor de praktijk in het voorkomen van thuiszitters.

De belangrijkste aanbevelingen zijn het investeren in een goede communicatie tussen school en ouder, het professionaliseren van onderwijzend personeel in het omgaan met agressief gedrag, het investeren in vroege signalering van verzuim en onderliggende oorzaken, het bieden van begeleiding aan scholen bij het naleven van de zorgplicht, en het versterken van de samenwerking tussen school en samenwerkingsverband in het voorkomen van thuiszitters.

1 Inleiding

In 2014 is de Wet passend onderwijs ingevoerd. Het doel van deze wetgeving is dat voor alle leerlingen met een specifieke onderwijsbehoefte in het primair onderwijs, voortgezet onderwijs en middelbaar beroepsonderwijs zo passend mogelijk onderwijs wordt gerealiseerd. Een belangrijk onderdeel hiervan is het voorkomen en verminderen van het aantal ‘thuiszitters’. Thuiszitters zijn volgens de officiële definitie kinderen die leerplichtig zijn maar niet op een school zijn ingeschreven (absoluut verzuim) en kinderen die wel op een school zijn ingeschreven maar langdurig - meer dan vier weken - niet aanwezig zijn bij de lessen (langdurig relatief verzuim) (Ministerie van OCW, 2018).

In dit kader is in juni 2016 door het ministerie van OCW, VWS, J&V, de PO-Raad, de VO-raad en de Vereniging van Nederlandse Gemeenten het Thuiszitterspact ondertekend, waarin afspraken staan die ertoe moesten leiden dat er in 2020 geen leerlingen langer dan drie maanden thuis zouden zitten zonder passend aanbod van onderwijs en/of zorg (Dullaert, 2019; Slob, De Jonge, & Dekker, 2020). Ook werd in 2017 in het regeerakkoord ‘Vertrouwen in de toekomst’ gesteld dat er een wettelijke doorzettingmacht dient te komen, wat betekent dat gemeenten en samenwerkingsverbanden afspreken welke partij beslissingen maakt wanneer sprake is van (dreigend) thuiszitten. Daarnaast bracht de invoering van passend onderwijs zorgplicht met zich mee, wat

betekent dat de school waar een kind is aangemeld, een passende plek op de eigen of indien nodig op een andere school moet bieden (Schoevers & Van Eck, 2020).

Ondanks dat er veel inspanningen zijn gedaan door betrokken partijen, is de verwachting dat het aantal thuiszitters zou dalen niet uitgekomen: er zijn nog steeds enkele duizenden leerlingen die thuiszitten (Ledoux & Waslander, 2020). Vaak zijn thuiszitters leerlingen met zeer complexe problemen waar zowel ouders als scholen mee worstelen en bij wie een lange zoektocht naar een passende oplossing of verbetering aan de orde is.

Hoewel duidelijk is dat er grote diversiteit is in redenen voor thuiszitten, is er nog weinig systematisch onderzoek gedaan naar welke problemen er ten grondslag liggen aan thuiszitten en welke oplossingen werkzaam blijken. Een databron die daar meer licht op zou kunnen werpen, betreft de uitspraken (in dit rapport soms ook 'gevallen' genoemd) die de Geschillencommissie passend onderwijs (GPO) doet over geschillen die aan hen worden voorgelegd. Het gaat dan om geschillen die ouders voorleggen en die betrekking kunnen hebben op: a) toelating van leerlingen tot scholen, b) verwijdering van leerlingen van scholen, of 3) het ontwikkelingsperspectief van leerlingen. In een deel van deze geschillen blijkt sprake te zijn leerlingen die enige tijd thuiszitten.

De Nederlandse Vereniging van Pedagogen en Onderwijskundigen (NVO) heeft besloten een analyse van deze casussen van de GPO te laten uitvoeren, in de verwachting dat dit kan leiden tot meer inzicht in oorzaken en mogelijke oplossingen die zij kunnen benutten in hun beroepspraktijk. Ook de GPO verwacht van deze analyse te kunnen profiteren, omdat de uitkomsten kunnen bijdragen aan een betere aansluiting van hun uitspraken op de onderliggende problematiek van thuiszitters.

Het doel van het onderzoek, en de hoofdvraag, is achterhalen welke factoren van belang zijn voor een aanpak ter voorkoming of beperking van het aantal thuiszittende leerlingen. Het gaat daarbij om het geven van aanwijzingen die relevant zijn voor het handelen van in de eerste plaats professionals in de beroepsgroep van het NVO, en in de tweede plaats door professionals in scholen, besturen en samenwerkingsverbanden.

Het onderzoek richt zich op de beantwoording van de volgende vragen:

1. Welke soorten problematiek doen zich voor bij de GPO over thuiszitters?
2. Wat kan op basis van een analyse van de casuïstiek van de GPO worden gezegd over oorzaken van thuiszitten in deze specifieke groep (d.w.z. leerlingen van wie hun casus bij de GPO terecht komt)?
3. Welke factoren (uit de analyse bij 2) kunnen gebruikt worden om schoolbestuurders, bestuurders samenwerkingsverbanden, docenten en begeleidende professionals te adviseren?
4. Hoe zijn deze factoren te plaatsen in het licht van wat reeds bekend is uit (wetenschappelijke) literatuur?

Leeswijzer

In de literatuurstudie (hoofdstuk 2) geven we een overzicht van factoren die een rol spelen bij (dreigende) thuiszittende leerlingen. Op basis van de literatuurstudie is een analyseschema ontwikkeld, waarmee de geschillen van de GPO zijn geïnterpreteerd. De bevindingen van de analyse zijn te lezen in hoofdstuk 3. In de conclusie en discussie (hoofdstuk 4) geven we duiding bij de resultaten en maken we een koppeling met wat al dan niet bekend is vanuit de wetenschappelijke literatuur zoals beschreven in de literatuurstudie. Ook bevat het vierde hoofdstuk aanbevelingen voor de praktijk naar aanleiding van de uitkomsten van het onderzoek.

2 Literatuurstudie

In deze literatuurstudie worden op basis van verschillende publicaties factoren beschreven die als meest relevant naar voren komen bij het ontstaan en/of in stand houden van (dreigende) thuiszittende leerlingen.

2.1 Aanpak

Bij de literatuurstudie wordt onderscheid gemaakt tussen verschillende categorieën, namelijk factoren die te maken hebben met:

- de onderwijssector waar het thuiszitten zich voordoet;
- de soort problematiek waarmee leerlingen te maken hebben;
- de oorzaken/omstandigheden die een rol spelen rond de school en/of ouders;
- de oorzaken/omstandigheden die een rol spelen buiten de school en/of ouders;
- de bijdrage/rol van de school in het voorkomen van thuiszitten;
- en de bijdrage/rol van de school tijdens het thuiszitten.

Het doel van de literatuurstudie is om een analyseschema te ontwikkelen waarin de factoren staan weergegeven die in de literatuur het meest genoemd worden als relevant bij het ontstaan en/of in stand houden van thuiszitten. Het schema wordt gebruikt om de uitkomsten van de analyses van de GPO-casussen te interpreteren, de resultaten van de analyse van de GPO-casussen

in perspectief te plaatsen, en daarmee antwoord te geven op onderzoeksvraag vier.

Voor het samenstellen van de literatuurstudie is door twee onderzoekers gezocht naar relevante studies. Het accent lag op empirisch wetenschappelijk onderzoek wereldwijd op het gebied van thuiszitters en langdurig verzuim. Tevens zijn diverse Nederlandstalige rapporten van relevante organisaties geïnccludeerd. Na beoordeling van het abstract (een korte samenvatting van het artikel) vielen enkele stukken alsnog af die niet relevant bleken voor dit onderzoek.

2.2 Onderwijssector

In welke onderwijssector doet (dreigend) thuiszitten zich vooral voor (primair onderwijs, voortgezet onderwijs, speciaal basisonderwijs, voortgezet speciaal onderwijs, speciaal onderwijs (cluster drie/vier))?

- In het primair onderwijs wordt vrij weinig verzuimd vergeleken met het voortgezet onderwijs (Batenburg, Dokter, & Mulder, 2006; Ledoux & Waslander, 2020). Regelmatige afwezigheid in het primair onderwijs leidt vaak tot afwezigheid in het voortgezet onderwijs (Zhang, 2003).
- Leerlingen aan het eind van de leerplichtige leeftijd verzuimen het vaakst en zitten het vaakst thuis. In veel van deze gevallen leidt het thuiszitten tot voortijdig schoolverlaten, deze leerlingen hebben vaak een problematische schoolloopbaan achter de rug (Finn, 1989). Voortijdig schoolverlaters zijn niet in het bezit van een mbo niveau 2, havo of vwo-diploma en beschikken daarom niet over een startkwalificatie (Nji, 2020).
- Op het vmbo wordt het meest (zowel kort- als langdurend) verzuimd, veel meer dan op havo/vwo (Batenburg, Dokter, & Mulder, 2006; Ingrado, 2018). Een onderzoek naar thuiszitters in het voortgezet onderwijs in Utrecht laat zien dat er in het voortgezet onderwijs ruwweg twee groepen thuiszitters zijn

(Lectoraat Participatie en Maatschappelijke ontwikkeling, 2016). In de eerste plaats (vooral) jongens uit het voortgezet speciaal onderwijs, praktijkonderwijs en vmbo-b, veelal met gedragsproblemen en soms ook met (vaak pas laat gediagnostiseerde) psychische problemen, en in de tweede plaats leerlingen in andere onderwijstypen, overwegend met psychische problematiek.

- Hoewel thuiszitten zich met name in het voortgezet onderwijs voordoet, speelt bepaalde problematiek doorgaans al langer (Van Binsbergen et al., 2019). Een verklaring is dat leerlingen ervaren dat het voortgezet onderwijs vaak minder ruimte biedt voor steun, positieve aandacht en maatwerk. In het primair onderwijs bestaat in zekere zin een buffer voor thuiszitten dankzij de overzichtelijkheid en sociale cohesie tussen leerlingen onderling, alertheid op verzuim, een veilige sfeer en zich welkom voelen, een goede relatie tussen school en ouders, kleine klassen, geen lesuitval en begeleiding bij de overgang naar vervolgonderwijs.

2.3 Soort problematiek

Met welke soort(en) problematiek hebben kinderen die thuiszitten te maken?

- Vaak is bij thuiszitters sprake van meerdere problematieken tegelijkertijd (Postma, Verheijke, Wijntuin, & Smit, 2016; Van Binsbergen et al., 2019; Ledoux & Waslander, 2020). Het gaat vaak om leerlingen waar ingewikkelde problematiek speelt, zoals angsten, depressies, pesten, ouders die hun leven niet op orde hebben, ouders die een verwijzing niet accepteren, en leerlingen die uit (semi)residentiële instellingen komen (Ledoux, Van der Linden, Van der Stege, Van der Hoeven, Van Eck, & Exalto, 2019).
- Ongeveer 80 procent van de gemiste schooldagen is als gevolg van legitieme redenen (Kearney, 2001). Legitieme oorzaken van verzuim (*absenteeism*) zijn vaak gerelateerd aan fysieke

gezondheid, zo is astma wereldwijd de grootste medische oorzaak van afwezigheid op school onder leerlingen jonger dan 18 jaar (Tinkelman & Schwartz, 2004). Andere legitieme redenen zijn bijvoorbeeld het vieren van een religieuze feestdag, weersomstandigheden, of familieomstandigheden zoals een begrafenis.

- *School refusal behavior* verwijst naar niet-legitiem verzuim, meer specifiek naar de door het kind gemotiveerde weigering om naar school te gaan of een hele dag op school te blijven (Kearney & Bensaheb, 2006). Kortdurend niet-legitiem verzuim kan een indicatie zijn voor langdurig verzuim en andere problematiek op latere leeftijd (Rasasingham, 2015). Kinderen die weigeren naar school te gaan, hebben vaak te maken met een complexe combinatie van internaliserend gedrag (generieke en sociale angst, depressie, suïcidale neigingen, zorgen, vermoeidheid) en externaliserend gedrag (verzet, weglopen van school, verbale en fysieke agressie, woedeaanvallen, vastklampen aan anderen) (Kearney, Lemos, & Silverman, 2004). Ook kunnen somatische klachten een rol spelen, zoals buikpijn, hoofdpijn, misselijkheid en kortademigheid.
 - Angstige jeugdigen die niet naar school gaan, hebben vaker last van somatische klachten dan angstige jeugdigen die wel naar school gaan (Jones & Suveg, 2015). De combinatie van angst en somatische klachten lijkt daarom een goede voorspeller te zijn voor weigeren om naar school te gaan (Ingul et al, 2019).
 - Jeugdigen hebben angstgevoelens die door ouders worden onderschat. Vooral scheidingsangst, sociale angst en paniek worden geassocieerd met weigeren om naar school te gaan (Jones & Suveg, 2015). Bij thuiszitters kan sprake zijn van emotionele onrust die niet aan jeugdigen te zien is, waardoor het voor ouders en leraren moeilijk is om hen adequaat te ondersteunen (Ingul et al., 2019).

- Ook negatieve gedachten, een laag zelfbeeld en een beperkt oplossend vermogen komt voor bij thuiszitters. Dit komt met name tot uiting wanneer zich op school een probleem voordoet waar de jeugdige onvoldoende in staat is om zijn/haar emoties te reguleren en tot een oplossing te komen. Hierdoor is hij/zij geneigd de situatie te vermijden en niet naar school te gaan (Ingul et al., 2019).
- Veel zaken van thuiszitters die hoogbegaafd zijn, betreffen een gebrekkig onderwijsaanbod voor hoogbegaafde leerlingen. Wanneer het onderwijs niet aansluit op de onderwijsbehoefte van hoogbegaafde leerlingen, kan dit leiden tot onderpresteren, depressiviteit en schoolangst (Hoogeboom, Roelofs, & Slump, 2015).
- De meest voorkomende diagnoses bij jeugd met *school refusal behavior* zijn hechtingsstoornis, gegeneraliseerde angststoornis, depressie, specifieke fobieën en gedragsstoornissen (Kearney & Albano, 2004; Jones & Suveg, 2015). Ook komt autisme spectrum stoornis voor bij thuiszitters (Ingrado, 2018).
- Problemen in de thuissituatie spelen vaak een rol naast andere problematiek (Reid, 2008), bijvoorbeeld psychiatrische problemen bij ouders, schulden, gebrek aan houvast en structuur (Van Binsbergen et al., 2019), overbescherming door ouders (Ingul et al., 2019), ruzie/scheiding (Postma, Verheijke, Wijntuin, & Smit, 2016) en/of kindermishandeling (Kearney, 2008). Dat de thuissituatie van leerlingen van invloed is op thuiszitten, blijkt ook uit onderzoek uit Engeland: armoede blijkt een belangrijke verklarende factor voor thuiszitten, met name voor leerlingen in het voortgezet onderwijs (Zang, 2003; Reid, 2002).
- De puberteit kan van invloed zijn bij thuiszitten: jeugdigen krijgen en willen meer autonomie, tijdens de overgang van de basisschool naar de middelbare school verandert de sociale context, de school, de leraren en de dagstructuur, en daarnaast

- maakt hun lichaam een verandering door (Ingul et al., 2019). De overgang van voortgezet onderwijs naar vervolgopleiding kan ook voor problematiek zorgen, zoals studie en beroepskeuze (Postma, Verheijke, Wijntuin, & Smit, 2016).
- Gepest worden (Ingrado, 2018), sociale isolatie en eenzaamheid zijn problemen die voorkomen bij leerlingen die thuiszitten (Ingul et al., 2019).
 - Het niet goed mee kunnen komen met de lesstof op school en de angst om dat niet te kunnen, zijn risico-elementen voor thuiszitten (Ingul et al., 2019). Problematiek in de studiehouding/-vaardigheden kunnen een rol spelen bij thuiszitten, zoals gebrek aan motivatie, concentratie, weinig structuur, spijbelen (Postma, Verheijke, Wijntuin, & Smit, 2016). Wanneer leerlingen slechter presteren doordat ze veel afwezig zijn geweest, voelen zij zich vervolgens minder gemotiveerd, waardoor de kans op slechtere prestaties nog groter wordt (Rumberger & Larson, 1998).
 - Overige factoren die het risico op thuiszitten vergroten zijn o.a.: overgewicht, problematisch cannabisgebruik, overmatige stress op diverse levensterreinen, of een intensieve school- en/of hulpgeschiedenis (Van Binsbergen et al., 2019).

2.4 Oorzaken/omstandigheden thuiszitten (rond school/ouders)

Welke omstandigheden spelen een rol bij het ontstaan/in stand houden van thuiszitten (die te maken hebben met de rol van de school en/of ouders)?

- Een oorzaak kan zijn dat scholen de verzuimregistratie niet op orde hebben (Dullaert, 2019). Hierdoor wordt verzuim te laat gesignaleerd en opgepakt. Er zijn scholen die verzuim niet of onzorgvuldig melden, deze scholen hebben vaak voorkeur om problemen intern op te lossen (Batenburg, Dokter, & Mulder, 2006).

- Een andere oorzaak kan zijn dat de communicatie tussen school en ouders/kind misgaat (Dullaert, 2019). Ook een gebrekkige samenwerking tussen ouders en de school om het leerling weer naar school te krijgen kan een negatief effect hebben op de schoolgang van de leerling (Ingul et al., 2019). Scholen ervaren het als belemmering bij het zoeken naar oplossingen wanneer ouders of leerlingen – volgens de school – niet te bewegen zijn om weer opnieuw voor (een) school te kiezen of mee te werken aan een verwijzing (Eimers, Ledoux, & Smeets, 2016; Ledoux, 2018).
- Het komt voor dat ouders er bewust voor kiezen voor om hun kind niet naar school te laten gaan (Kinderombudsman, 2015). Wanneer er geen school in de regio is die bij de levensovertuiging aansluit, kunnen ouders een leerplichtonthefving krijgen en hun kinderen thuisonderwijs geven (Blok & Karsten, 2008). Er is hier dus geen sprake van thuiszitten, maar argumenten van levensovertuiging kunnen wel een rol spelen bij thuiszitten, bijvoorbeeld als ouders hun kinderen zonder leerplichtonthefving thuis houden. Ook kunnen ouders ervoor kiezen hun kind (tijdelijk) niet naar school te laten gaan, ook al willen ze wel dat het kind naar school gaat, bijvoorbeeld vanwege omstandigheden op school zoals sociale onveiligheid of geen passend onderwijsaanbod (Kinderombudsman, 2015; Ledoux et al., 2019).
- Betrokkenen uit scholen, besturen en samenwerkingsverbanden geven aan dat er sinds de invoering van passend onderwijs (meer) wachtlijsten zijn voor toelating tot het speciaal (basis)onderwijs. Dit leidt tot knelpunten bij plaatsingen (Vaessen, Pater, & Exalto, 2020). Het aantal verwijzingen naar het speciaal onderwijs neemt ook sinds 2015/2016 weer toe, na een daling in de jaren daarvoor (Ledoux & Waslander, 2020).
- In de communicatie met experts is het vaak onduidelijk wie de regie heeft, waardoor te lang onderhandeld moet worden wie

de passende zorg of kosten op zich neemt (Dullaert, 2019; Slob, De Jonge, & Dekker, 2019).

- In de grote steden wordt absoluut verzuim soms veroorzaakt doordat ouders, veelal afkomstig uit arme landen, niet weten dat hun kind naar school moet (Batenburg, Dokter, & Mulder, 2006).
- Scholen hebben zorgplicht, maar er zijn verschillende situaties waarbij de zorgplicht niet goed werkt of wordt nageleefd, wat er toe kan leiden dat leerlingen thuiszitten omdat ouders vastlopen in hun zoektocht naar een geschikte school:
 - Het komt voor dat scholen in de oriëntatiefase ouders adviseren om hun kind bij een andere school aan te melden (Schoevers & Van Eck, 2020). Ledoux & Waslander (2020) noemen verschillende redenen voor 'wegadviseren': 1) Scholen hebben tijd nodig om te onderzoeken hoe de leerling passend onderwijs kan krijgen. Om te voorkomen dat ouders hier onnodig op wachten wordt aangeraden een andere school te zoeken. 2) Een school kan het een probleem vinden om kosten te maken voor een leerling waarvoor de school geen bekostiging krijgt (zoals voor onderzoek naar de aard van de ondersteuningsbehoeften) omdat de leerling uiteindelijk niet wordt ingeschreven. 3) Door druk van andere partijen (zoals van de Onderwijsinspectie die onvoldoende rekening zou houden met de populatie leerlingen bij het vaststellen van de leeropbrengsten van een school).
 - Niet alle ouders weten dat schoolbesturen zorgplicht hebben, en wat dat voor hen betekent (Ledoux & Waslander, 2020). In de wet ontbreekt een wettelijke regeling waarin de verplichtingen van scholen tegenover leerling en ouders goed zijn vastgelegd, waardoor niet duidelijk is wat ouders van een school mogen verwachten

en wat de zorgplicht precies inhoudt (Hoogeboom, Roelofs, & Slump, 2015).

- Ouders zoeken vooral een school waar hun kind en zichzelf zich welkom voelen (Ledoux & Waslander 2020). Voor ouders weegt de bejegening van een school zwaar. Ouders die zich niet prettig voelen bij een school, blijven zoeken naar een andere, ook al is de school hun als passend aangeboden. De zorgplicht kan dat niet voorkomen. Ondanks dat een school dus wél passend onderwijs kan bieden.
- Een dekkend aanbod van ondersteuningsvoorzieningen in de regio is een randvoorwaarde voor het kunnen uitvoeren van de zorgplicht. Dit dekkend aanbod is nog niet overal gerealiseerd, zo is er een beperkt aanbod voor leerlingen met ernstige meervoudige beperkingen of een combinatie van een lichte verstandelijke beperking en ernstige gedragsproblemen, voor hoogbegaafde leerlingen met gedrags- en/of communicatieproblemen en/of autismespectrumstoornis, voor leerlingen met psychiatrische problematiek en ondersteuning van de jeugd-GGZ, en voor leerlingen in crisisvoorzieningen (Ledoux & Waslander, 2020). Ook de Onderwijsraad (2018) wees erop dat er nog onvoldoende passend aanbod is voor autistische leerlingen met een hoog cognitief niveau en voor leerlingen met een combinatie van verstandelijke en psychiatrische beperkingen.
- Onbegrip vanuit school voor de problemen van jeugdigen is de meest genoemde reden voor thuiszitters (Sleebom, Buysse, Hermanns en Hillhorst, 2009). De duur van thuiszitten lijkt te worden versterkt door de manier waarop ouders en jongeren ermee omgaan (bijv. ontkenning van problematiek door ouders of jongere) (Ingrado, 2010).
- Een schoolstructuur waarbij leerlingen zich onveilig voelen, of een slechte relatie tussen leerling en leraar, kan een oorzaak zijn van weigeren naar school te gaan, wat vooral moeilijk kan zijn voor leerlingen met angst (Ingul et al., 2019).

- Wanneer de school een hoog verzuimpercentage onder de leerlingen (Lauchlan, 2003) en/of leraren (Kearney, 2008) heeft, kan dit verzuim onder leerlingen verder stimuleren.
- Handelingsverlegenheid kan een rol spelen, vooral bij gedragsproblematiek (Kinderombudsman, 2015). Ook in voortgezet speciaal onderwijs komt handelingsverlegenheid voor (Ingrado, 2018).

2.5 Oorzaken/omstandigheden thuiszitten (buiten school/ouders)

Welke omstandigheden spelen een rol bij het ontstaan/in stand houden van thuiszitten (die niet te maken hebben met de school en/of ouders)?

- Het streven naar maatwerk kan belemmerd worden door wet- en regelgeving en bekostigingsvereisten, hierdoor kan bestuurlijk onvermogen ontstaan, waardoor leerlingen thuis komen te zitten en het thuiszitten langer kan duren (Dullaert, 2019). De privacywetgeving (AVG) staat snelle actie in de weg, omdat het onduidelijk is wat er precies met wie gedeeld mag worden (Ingrado, 2018).
- Vertraging in de juridische afhandeling werkt belemmerend bij het tijdig vinden van een oplossing. Soms duurt het lang voordat leerplicht een proces-verbaal opmaakt en als dat er eenmaal ligt, gaat er veel tijd overheen voordat de zaak voorkomt bij de kantonrechter (Ingrado, 2018).
- De rechten van scholen (vastgelegd in artikel 23 van de Grondwet) leiden ertoe dat een (burgerlijke) rechter het beleid en de besluiten in het onderwijs terughoudend zal toetsen (Hoogeboom, Roelofs, & Slump, 2015).
- De samenwerking tussen scholen en jeugdhulpverlening verloopt soms moeizaam doordat jeugdhulpaanbieders verschillende en soms tegenstrijdige aanpakken kiezen (Ingrado, 2018). Er zijn daarnaast kinderen die thuiszitten

omdat ze op een wachtlijst staan voor jeugdhulpverlening of GGZ (Batenburg, Dokter, & Mulder, 2006; Sleeboom, Buysse, Hermanns, & Hillhorst, 2009; Ingrado, 2018).

- Een reden die (door gemeenten) wordt genoemd voor de stijging van het aantal thuiszitters is onder andere een toename van het aantal vluchtelingen waarvoor een passende plek wordt gezocht (Slob, De Jonge, & Dekker, 2020).
- Voor enkele jeugdigen is school niet te combineren met een behandeling bij GGZ (Sleeboom, Buysse, Hermanns, & Hillhorst, 2009).

2.6 Bijdrage/rol school in voorkomen thuiszitten

Wat kan een school (of samenwerkingsverband/beleid) doen om thuiszittende leerlingen te voorkomen?

- Het is belangrijk dat scholen alle vormen van verzuim goed/vroeg signaleren of opvangen (Van Sleuwen & Heyne, 2020). Als scholen het verzuim van leerlingen periodiek monitoren (op het niveau van uren en dagen), kunnen verschillende vormen én veranderingen in patronen van verzuim sneller opgemerkt worden (Lubberman, Bertling, & Duysak, 2019). Hoe eerder wordt ingegrepen als het op school moeilijk gaat, hoe groter de kans dat begeleiding effect heeft en problemen niet verergeren (Sleeboom, Buysse, Hermanns, & Hillhorst, 2009). Hierbij moet geen onderscheid worden gemaakt tussen geoorloofd en ongeoorloofd verzuim, omdat verzuim een symptoom is van onderliggende problematiek en een voorbode is van een verergerende situatie (Dullaert, 2019). Bijvoorbeeld: hoe langer een jeugdige afwezig is van school door te weigeren om naar school te gaan (bijvoorbeeld bij gymlessen of toetsen), hoe moeilijker het voor de jeugdige wordt om weer naar school te gaan (Ingul et al., 2019).
 - Bij gevallen van kortdurend thuiszitten gaat het vaak om relatief jonge leerlingen (13-15 jaar) in havo/vwo, bij wie

het samenwerkingsverband in een vroeg stadium betrokken is; bij langer durende gevallen gaat het vaker om oudere leerlingen (14-17 jaar) uit het vmbo en het speciaal onderwijs met complexe dossiers, waarbij steeds verschillende organisaties en professionals betrokken zijn (Ingrado, 2018; Lectoraat Participatie en Maatschappelijke ontwikkeling, 2016).

Dit benadrukt het belang van snelle interventie, omdat het na een langere periode van thuiszitten moeilijker is om het op te lossen (Ledoux et al., 2019).

- Een interventie voor het terugdringen van ziekteverzuim dat effectief is gebleken, betreft Medische Advisering Ziekgemelde Leerling (M@ZL). Deze interventie heeft als doel het vroegtijdig signaleren en begeleiden van leerlingen in het voortgezet onderwijs met een hoog ziekteverzuim. Scholen kunnen bij deze interventie na een gesprek met een leerling en zijn/haar ouders een consult aanvragen bij een jeugdarts en indien nodig ook een leerplichtambtenaar. Door proactief op ziekteverzuim te handelen kan langdurend verzuim mogelijk worden voorkomen (Nji, 2016).
- De Kinderombudsman stelt dat scholen als onderdeel van de regionale ondersteuningsstructuur deel moeten uitmaken van een doorbraakteam, bestaand uit onderwijs, jeugdhulpverlening, jeugdgezondheidszorg, leerplicht, Raad voor de Kinderbescherming, Veiligheidshuis en jeugdbescherming, dat wordt gemobiliseerd door een (wettelijke) gemandateerd casusregisseur onderwijs en zorg wanneer na maximaal acht weken dreigt dat er binnen vier weken geen passende oplossing is voor de leerling, en hierbij waar nodig een forcerende regie toepast en/of beslist tot arbitrage waarbij ook ouders worden gevraagd mee te werken (Dullaert, 2019).

- Het is belangrijk dat mentoren beter getraind en toegerust worden om het gesprek over schoolverzuim met ouders/verzorgers en kinderen op respectvolle en effectieve wijze te voeren (Postma, Verheijke, Wijntuin, & Smit, 2016). Scholen kunnen als onderdeel van het verzuimprotocol een *informed consent* voor ouders en kind vastleggen, zouden ze vanaf de eerste melding betrokken worden (Dullaert, 2019).
- Scholen moeten individueel maatwerk nastreven om voor iedere leerling een eigen leerroute, arrangement of oplossing te realiseren (Dullaert, 2019). Een gepersonaliseerde leeromgeving is belangrijk zodat leerlingen uitgedaagd worden en niet over- of ondervraagd worden (Van Sleeuwen & Heyne, 2020).
- Om *school refusal behavior* te voorkomen, zijn er scholen die *mental health programs (school-based nursing programs)* aanbieden waarin wordt gepraat met leerlingen die problemen hebben met aanwezigheid op school over onder meer ziekte, depressie en positieve en negatieve kanten van school (Houck & Perri, 2002; Maughan, 2003). Dergelijke programma's kunnen helpen bij angst, depressie, middelengebruik en stressvolle gebeurtenissen in het leven. Er zijn ook programma's gericht op zwangerschap bij tieners, homoseksualiteit en pesten.
- In het kader van verwachtingenmanagement, zouden scholen er bij inschrijving van leerlingen voor moeten zorgen dat het (o.a. voor de ouders) duidelijk is wat nodig is om een kind te laten slagen (Ingrado, 2018). Ook moeten scholen met leerplicht afstemmen welke jeugdzorg en jeugdhulp de gemeente zou moeten inkopen om in de vraag van de leerlingen te kunnen voorzien (Ingrado, 2018).
- In het kader van preventie van thuiszitten, is een goed pedagogisch klimaat belangrijk (Van Sleeuwen & Heyne, 2020). Dat betekent dat leerlingen zich gezien, ondersteund, veilig en uitgedaagd voelen. Om te zorgen voor een goed pedagogisch klimaat kunnen er bijvoorbeeld interventies

ingezet worden die goede onderlinge relaties stimuleren, die leraren professionaliseren in hun pedagogische competenties, die veiligheid binnen de school borgen (bijvoorbeeld pesten voorkomen en aanpakken), die aandacht bieden voor hygiëne binnen de school en gezond eten en drinken, om de sociaal-emotionele ontwikkeling van leerlingen te verbeteren en die ouders stimuleren hun kind te ondersteunen bij het leren.

- Voor preventie van thuiszitten, is het belangrijk dat scholen extra aandacht besteden aan overgangsmomenten van leerlingen, zoals de overstap van het primair naar het voortgezet onderwijs (Van Sleuwen & Heyne, 2020).

2.7 Bijdrage/rol school tijdens thuiszitten

Wat kan een school (of samenwerkingsverband/beleid) doen om ervoor te zorgen dat thuiszittende leerlingen worden geholpen?

- Beleid dat gericht is op nauwe samenwerking tussen de gemeente en het onderwijsveld lijkt het meest effectief te zijn, dit kan onder meer bereikt worden door de leerplichtambtenaren een deel van hun tijd op de scholen te laten werken (Batenburg, Dokter, & Mulder, 2006).
- Ongeveer 10 procent van alle verzuimers wordt geplaatst op een instelling of project zonder onderwijs, zoals een kinderdagcentrum. Voor deze leerlingen zijn onderwijsdoelstellingen te moeilijk te realiseren (Batenburg, Mulder, & Dokter, 2006). Daarnaast zijn er initiatieven om leerlingen deeltijd onderwijs te laten volgen. Bij het aanbieden van onderwijsvoorzieningen speelt de volgende vraag: hoe kun je, met dergelijke voorzieningen leerlingen, die afgeknapt zijn op school en leren, motiveren om hun achterstand in te lopen?
- Leerlingen die weer terug instromen in school hebben begeleiding nodig bij het weer naar school gaan, hierover

moeten afspraken gemaakt worden (Sleeboom, Buysse, Hermanns, & Hillhorst, 2009).

- Er kan een contract bijzonder onderwijstraject/ handelingsplan worden opgesteld (ook: thuisonderwijs, afstandsonderwijs) (Hoogeboom, Roelofs, & Slump, 2015).
- Bovenstaande punten geven acties weer die scholen kunnen uitvoeren als een leerling thuiszit. In de helft van de gevallen worden er door de school echter *geen* acties ondernomen tijdens het thuiszitten (Sleeboom, Buysse, Hermanns, & Hillhort, 2009).

2.8 Analyseschema

Op basis van de literatuurstudie is een analyseschema ontwikkeld met daarin de factoren die uit de literatuur als meest belangrijk naar voren zijn gekomen voor het ontstaan en/of in stand houden van (dreigend) thuiszitten. Het analyseschema is te vinden in paragraaf 3.1 (Tabel 1).

3 Bevindingen

In dit hoofdstuk geven we een antwoord op de vraag welke oorzaken voor, en omstandigheden bij, thuiszitten we hebben geobserveerd in de bestudeerde casussen bij de GPO in de gehele steekproef. Daarna beschrijven we de opvallende verschillen wat betreft oorzaken en omstandigheden rond thuiszitten tussen subgroepen in de steekproef, namelijk tussen jongens en meisjes, tussen gegronde en ongegronde casussen van de GPO over de geselecteerde casussen, tussen onderwijssectoren en tussen typen geschillen (gaat het om verwijdering, toelating of ontwikkelingsperspectief).

3.1 Aanpak

Van de GPO ontvingen wij 100 casussen om op te nemen in het onderzoek. Dit zijn de verslagen van de zittingen waarbij de uitspraken gedaan zijn. Uit alle casussen van de GPO (sinds haar bestaan vanaf 2014) zijn de casussen geselecteerd op basis van de trefwoorden ‘thuiszitten’ en ‘thuiszitter’. De selectie van de 100 casussen is gedaan door de coördinerend secretaris van de GPO, dhr. Stephan Schellens.

De verslagen bestaan meestal uit dezelfde onderdelen: een formele beschrijving van het verloop van de procedure, een opsomming van ‘de feiten’ relevant voor de casus, de standpunten van de partijen (namelijk de verzoekers, meestal de ouders, en de verweerder, meestal de school), in sommige gevallen de inbreng

van het samenwerkingsverband, de overwegingen van de commissie, het oordeel van de commissie (gegrond/ ongegrond/ niet ontvankelijk) en eventuele adviezen van de commissie.

In de analyse zijn meegenomen: verloop van de procedure (omdat daar vaak vermeld om welk type geschil het gaat), de feiten, de standpunten van de partijen, waar aanwezig de inbreng van het samenwerkingsverband, en het oordeel van de commissie. Niet meegenomen zijn de overwegingen van de commissie, omdat wij verwachtten dat deze data geen antwoord zouden geven op de onderzoeksvraag ('Wat zijn oorzaken en omstandigheden bij thuiszitten?') maar meer op de vraag of de regels correct gevolgd zijn.

Op basis van de literatuur over thuiszitten en langdurig verzuim is verkend welke factoren een rol spelen bij thuiszitten. Dit mondde uit in een analyseschema (Tabel 1) dat als codeboek in een software programma voor kwalitatieve data-analyse is gezet: MAXQDA. De verdere ontwikkeling van het codeerschema is gebaseerd op de methode van Qualitative Content Analysis (Schreier, 2012), en bestaat uit de volgende stappen:

- codeerschema opbouwen op basis van literatuur (*theory-driven codes*);
- codeerschema verfijnen op basis van testcodering in overleg met co-auteurs (*data-driven codes*);
- verdere aanpassing codeerschema tijdens coderen van de gehele data-set in overleg met co-auteurs (*data-driven codes*);
- op basis van overleg met de begeleidingscommissie subcodes aanbrenen in enkele overkoepelende codes.

Als eerste zijn tien casussen gebruikt om het initiële codeerschema te testen. Daarna zijn, rekening houdend met het tijdspad van het onderzoek, 80 casussen opgenomen in de daadwerkelijke analyse. Bij elke casus is afzonderlijk nagegaan welke aspecten van het

codeerschema aan de orde waren. Per casus konden dus diverse codes worden toegekend. Vanwege de consistentie heeft, na de testfase, één lid van het onderzoeksteam alle documenten gecodeerd en systematisch geanalyseerd, in overleg met de co-auteurs.

Bij de beschrijving van de resultaten is het belangrijk om een aantal punten in gedachten te houden. Allereerst hadden we enkel beschikking over de gegevens die door de secretaris tijdens de zitting genoteerd zijn. We hebben dus geen volledig overzicht van wat er tijdens de zitting besproken maar niet genoteerd is. Ten tweede beslaat een groot deel van de casussen het perspectief van verzoekers en verweerders, waarin ouders en scholen hun kant van het verhaal vertellen: dit zijn *percepties* van ouders en scholen. Als een ouder bijvoorbeeld zegt dat geen passend aanbod is geboden door de school, wil dat niet zeggen dat de school daadwerkelijk geen passend aanbod heeft geboden. Dat betekent ook dat binnen één casus ogenschijnlijke tegenstrijdige omstandigheden genoemd kunnen worden, afhankelijk van wie de omstandigheid benoemt. Ten derde is een code alleen toegevoegd aan een fragment uit het document als dit in de tekst ter sprake kwam. Vermoedelijk zijn er meer gevallen waarbij bijvoorbeeld problemen in de thuissituatie speelden, maar als dit niet genoemd is in het document, kon dit ook niet zo gecodeerd worden.

Een wens bij dit onderzoek was om onderscheid te maken tussen casussen waarbij sprake is van thuiszitten en casussen waarbij sprake is van *dreigend* thuiszitten. In de data bleek dit verschil echter lastig te maken, omdat dreigende thuiszitters niet goed onderscheiden konden worden van thuiszitters. Dit onderscheid is daarom niet meegenomen in dit rapport. Een andere wens was om na te gaan welke omstandigheden bij thuiszitten vaak samen voorkwamen. Om meerdere factoren tegelijk mee te nemen in de data-analyse was meer tijd nodig dan beschikbaar in dit onderzoek. Deze analyse is daarom niet uitgevoerd.

Tenslotte hoort bij elke casus een onderliggend dossier. Bij aanvang van het onderzoek was de vraag in hoeverre bestudering van de volledige achtergrond dossiers meer inzichten zouden opleveren. Om dit te testen keken we bij vijf casussen naar het volledige dossier, met als doel te bepalen in hoeverre dit meerwaarde zou hebben in vervolgonderzoek. Eén van de secretarissen van de GPO selecteerde vijf cases die betrekking hebben op thuiszitten en waarbij de onderlinge variëteit groot was. De dossiers zijn door de GPO volledig geanonimiseerd en één onderzoeker heeft ze in vertrouwelijkheid ingezien. Uit de bestudering van de achtergrond dossiers kwam naar voren dat het volledige dossier van een zaak niet veel meer nieuwe inzichten opleverde (en zeker in relatie tot de tijd die het kost onvoldoende meerwaarde had). De volledige dossiers boden vooral meer invulling en 'verhaal' bij de factoren die we al onderscheiden hadden in het analyseschema, maar geen aanvullingen en nieuwe factoren. Hoewel de exercitie dus gedaan werd met het oog op eventueel vervolgonderzoek, functioneerde het ook als bevestiging dat het gehanteerde analyseschema (op basis van kennis uit de literatuur aangevuld door zaken uit de 80 gecodeerde geschillen) dekkend was.

Tabel 1 Analyseschema

Factor	Antwoordopties
Oordeel	Gegronnd Ongegrond Niet-ontvankelijk
Geslacht	Jongen Meisje Onbekend
Onderwijssector In welke onderwijssector doet thuiszitten zich voor?	Primair onderwijs (regulier) Voortgezet onderwijs (regulier) Speciaal onderwijs (cluster 1) Speciaal onderwijs (cluster 2) Speciaal onderwijs (cluster 3) Speciaal onderwijs (cluster 4) Speciaal basisonderwijs (sbo) Voortgezet speciaal onderwijs (vso) Nieuwkomersonderwijs
Hoofdkenmerk casus Op welk van de hoofdkenmerken heeft het thuiszitten betrekking?	Toelating Verwijdering Ontwikkelingsperspectief
Soort problematiek kind Met welke problematiek heeft de leerling te maken?	Internaliserende gedragsproblematiek Trauma Angst Depressie Externaliserende gedragsproblematiek Agressie/(dreiging van) geweld/veroorzaken onveilige situaties Gedragsproblematiek niet gespecificeerd Criminaliteit Cognitieve/sociale beperkingen Verdovende middelen Verzuim Somatische klachten (o.a. buikpijn, hoofdpijn, misselijkheid) Diagnoses (o.a. autisme spectrum stoornis) Diagnose fysiek (bijv. astma) Problemen in de thuissituatie (o.a. scheiding, mishandeling) Pestproblematiek Hoogbegaafdheid
Oorzaken/ omstandigheden thuiszitten Welke omstandigheden spelen een rol bij het ontstaan/in stand houden van het thuis- zitten (rond de school en/of ouders)?	Grens school bereikt Geen (voldoende) passend aanbod/maatwerk School heeft onvoldoende (passend) aanbod geboden School kan leerling niet (meer) voldoende bieden Beperkt zicht op/ onderzoek naar behoeften leerling Beperkt zicht buiten schuld school School heeft onvoldoende inspanning geleverd om goed zicht te krijgen op probleem Geen goede onderbouwing van besluit verwijderen/niet toelaten

	<p>Misgelopen communicatie tussen school/ouders</p> <p>Verschil mening ondersteuningsbehoefte leerling</p> <p>Overeenstemming bereiken onmogelijk</p> <p>Conflict/vertrouwensbreuk</p> <p>Informatie-uitwisseling/betrokkenheid onvoldoende</p> <p>Ouder zorgt voor onveilige situaties</p> <p>Misgelopen communicatie tussen school/leerling</p> <p>Schorsing</p> <p>Problemen zorgplicht (o.a. 'wegadviseren', shoppende ouders)</p> <p>Ouders kiezen dat het kind niet naar school gaat (o.a. vanwege visie/aanbod/onveilig</p>
Oorzaken/ omstandigheden thuiszitten	Belemmering door wet- en regelgeving (ook: AVG)
Welke omstandigheden spelen een rol bij het ontstaan/in stand houden van het thuiszitten (buiten de school en/of ouders)?	Belemmering door procedure rond indicatiestelling/verwijzing
	Problematiek rond jeugdhulpverlening (ook: wachtlijst)
Pogingen v/d school in voorkomen thuiszitten	Hulp SWV invoeren
	Orthopedagogisch-didactisch centrum
Wat heeft de school (of SWV/beleid) gedaan om het thuiszitten te voorkomen?	Maatwerk bieden
	Aanbod aanpassen
	Professionalisering team
	OPP/groeidocument/handelingsplan opstellen
	Extra begeleiding door deskundigen (schoolintern/-extern/onduidelijk)
	Veilig Thuis inschakelen
	Afname vraagprofielinstrument
Rol v/d school tijdens thuiszitten	Samenwerking tussen school/SWV en ouders
Wat heeft de school (of SWV/beleid) gedaan om ervoor te zorgen dat de leerling wordt geholpen?	Instelling of project voor thuiszitters
	Thuisonderwijs door ouders
Externe hulp voor kind	Orthopedagoog via ouders
Welke externe partijen waren betrokken voor/tijdens het thuiszitten en wat is hun rol?	Gemeenten
	Onderwijsconsulenten
	Jeugdhulpverlening (o.a. jeugdgezondheidszorg)
	Leerplicht
	SWV ingeroepen door ouders
	Onderwijsinspectie
	MEE
	Justitie
	Politie
	Overig

Noot. SWV = samenwerkingsverband.

3.2 Oorzaken en omstandigheden thuiszitters

3.2.1 Achtergrondkenmerken

Tabel 2 bevat een overzicht van de achtergrondkenmerken van de bestudeerde casussen. Hierin is te lezen dat een ruime meerderheid van de casussen in de steekproef om jongens gaat ($n = 64$, 80%), tegenover een vrij klein aandeel meisjes ($n = 15$, 19%). Meer dan de helft van de casussen in steekproef werden gegrond verklaard ($n = 49$, 61%), dat wil zeggen dat in meer dan de helft van de casussen de leerlingen en/of de ouders/verzorgers in het gelijk gesteld werden.

De geschillen waarover uitspraak werd gedaan, betroffen in deze steekproef voornamelijk geschillen over verwijdering ($n = 51$, 64%), gevolgd door geschillen over toelating ($n = 17$, 21 %) en geschillen over ontwikkelingsperspectief ($n = 12$, 15%). In de helft van de gevallen betroffen de casussen leerlingen uit het voortgezet onderwijs ($n = 41$, 51%), ongeveer een derde betrof het primair onderwijs ($n = 28$, 35%) en de overige casussen betroffen leerlingen uit het speciaal onderwijs ($n = 11$, 14%, waarvan 1 in primair onderwijs cluster 2, 1 in primair onderwijs cluster 3, 1 in primair onderwijs cluster 4, 3 in het speciaal basisonderwijs, 1 in voortgezet onderwijs cluster 3, 3 in voortgezet onderwijs cluster 4 en 1 in het speciaal voortgezet onderwijs, cluster onbekend).

Tabel 2 Algemene achtergrondkenmerken casussen

Code	Aantal casussen	Percentage van totaal (afgerond)
Totaal	80	100
Gender		
Onbekend	1	1
Jongen	64	80
Meisje	15	19
Oordeel		
Geground	49	61
Ongegrond	28	35
Niet-ontvankelijk	3	4
Onderwerp van geschil		
Verwijdering	51	64
Toelating	17	21
Ontwikkelingsperspectief	12	15
Onderwijssector		
Voortgezet onderwijs (regulier)	41	51
Primair onderwijs (regulier)	28	35
Speciaal onderwijs (po en vo, clusters 1 t/m4)	11	14

3.2.2 Soort problematiek

Tabel 3 geeft de leerlingfactoren weer die in de casussen genoemd werden. Per casus konden verschillende leerlingfactoren genoemd worden, dus de percentages tellen niet op tot honderd procent. In de casussen observeerden we diverse leerlingfactoren die een rol speelden bij het thuiszitten. Bijna helft van alle leerlingen (n = 38, 48%) was gediagnosticeerd met een psychische of fysieke aandoening, waarvan AD(H)D de meest voorkomende was (n = 13, 16%), gevolgd door een stoornis in het autistisch spectrum (ASS, n = 11, 14%). Ook waren er leerlingen met cognitieve en sociale beperkingen, zonder dat deze duidelijk gespecificeerd of gediagnosticeerd waren. In veel gevallen was er sprake van gedragsproblematiek, zowel niet nader gespecificeerde problematiek als internaliserende en externaliserende gedragsproblematiek. Externaliserende gedragsproblematiek kwam het meest voor (n = 35, 44%). Van de leerlingen met

externaliserende gedragsproblematiek vertoonde het overgrote deel ook agressief en gewelddadig gedrag. In enkele gevallen was er sprake van crimineel gedrag (n = 5, 6%) en het gebruik van verdovende middelen (n = 7, 9%). Overige genoemde leerlingfactoren zijn problemen in de thuissituatie, somatische klachten bij leerling, pestproblematiek en hoogbegaafdheid.

Tabel 3 Factoren rondom thuiszitten bij leerling

	Aantal casussen	Percentage van totaal
Diagnoses totaal	38	48
Stemmingstoornis	1	1
Cerebrale parese	1	1
FASD	1	1
Sociale fobie	1	1
Selectief mutisme	2	3
Dyspraxie	2	3
Dyslexie	4	5
Taal/spraak ontwikkeling stoornis	4	5
ASS	11	14
OCD	1	1
ODD	5	6
AD(H)D	13	16
Fysieke diagnose	8	10
Overig	1	1
Externaliserende gedragsproblematiek totaal	35	44
Algemeen (grensoverschrijdend gedrag, brutaal gedrag, problemen met autoriteit)	15	19
Agressie/(dreiging van) geweld/veroorzaken onveilige situaties	30	38
Cognitieve/sociale beperkingen ongespecificeerd	18	23
Problemen in de thuissituatie (o.a. scheiding, mishandeling)	10	13
Internaliserende gedragsproblematiek totaal	9	11
Trauma	3	4
Angst	3	4
Depressie	3	4
Verzuim	9	11
Hoogbegaafdheid	7	9
Pestproblematiek	7	9
Verdovende middelen	7	9
Somatische klachten (o.a. buikpijn, hoofdpijn, misselijkheid)	5	6
Criminaliteit	5	6

3.2.3 Oorzaken/omstandigheden thuiszitten (rond school/ouders)

In de data observeerden we diverse factoren rondom thuiszitten gesitueerd bij school en ouders. Tabel 3 geeft een overzicht. Net als bij leerlingfactoren konden ook hier per casus meerdere omstandigheden benoemd worden: de percentages tellen ook hier niet op tot honderd procent.

De meest voorkomende omstandigheid betrof het gebrek aan (voldoende) passend aanbod voor de leerling ($n = 68$, 85%). Deze omstandigheid wordt vanuit de perspectieven van de verzoekers (meestal de ouders van de leerlingen) en de verweerders (meestal de school) verschillend benaderd (zie ook paragraaf 3.4). De verzoekers benoemen vaak dat de school te weinig heeft gedaan om passend aanbod te bieden, de verweerders benoemen meestal dat het niet in de macht van de school was om de leerling voldoende aanbod te bieden. Ter illustratie: bij een jongen in het voorgezet onderwijs met diverse diagnoses (dyslexie, dyspraxie, ADHD, ODD), stellen de ouders dat de school hun zoon te weinig begeleiding heeft geboden: hun zoon heeft extra cognitieve uitdaging nodig en de school heeft hem te weinig gestimuleerd. De verweerders zeggen hierover dat ze al op veel verschillende manieren hem hebben proberen te begeleiden, maar dat eigenlijk alleen individuele coaching helpt. Dat kan de school niet bieden, vindt de school. De ouders zijn in deze casus in het gelijk gesteld.

Een dergelijk patroon zien we ook bij de omstandigheid dat de school te weinig zicht heeft op de ondersteuningsbehoefte van de leerling, een vereiste voor het kunnen bieden van passend aanbod ($n = 35$, 44%). Vanuit het perspectief van de verzoekers is het meestal de school die te weinig inspanning heeft geleverd om goed zicht op de ondersteuningsbehoefte van de leerling te krijgen. Vanuit het perspectief van de verweerders is het beperkte zicht

vaak niet aan de school te wijten, maar worden zij daarin bijvoorbeeld tegen gewerkt door ouders: ouders geven bijvoorbeeld geen toestemming om bepaalde onderzoeksgegevens in te zien.

In meer dan de helft van de geschillen wordt er een probleem in de relatie tussen school en ouders beschreven ($n = 48$, 60%). In de meeste gevallen gaat dit om onvoldoende informatie-uitwisseling of betrokkenheid tussen school en ouder. Dit probleem wordt voornamelijk door ouders aangekaart (zie ook paragraaf 3.4). Ouders vinden bijvoorbeeld dat de school hen slecht geïnformeerd heeft, zoals in het volgende relaas van verzoekers die het niet eens zijn met het besluit om hun zoon van de basisschool te verwijderen. Hier is het probleem volgens ouders dat de school te laat ouders heeft gealarmeerd:

“[De school] heeft hen de eerste weken niet geïnformeerd over het feit dat het niet goed ging. Pas bij de eerste rapportbespreking, begin oktober 2014, heeft de mentor hen meegedeeld dat [leerling] niet op de school kon blijven vanwege zijn gedrag en werkhouding. Daarna hebben verzoekers enkele keren contact gehad met het schoolmaatschappelijk werk. Verder heeft het enige contact met de school bestaan uit contact met de mentor, omdat [leerling] een keer uit de les was gestuurd.”(casus GPO).

De ouders zijn in deze casus in het gelijk gesteld.

Daarnaast kan er sprake zijn van een conflict of vertrouwensbreuk door de geschiedenis tussen ouder en school. Ook meningsverschillen over de ondersteuningsbehoeften of diagnose(s) van leerlingen kunnen leiden tot problemen in de relatie ouder-school en in een aantal gevallen wordt de onmogelijkheid om tot een compromis of overeenstemming te komen als probleem in de relatie genoemd. Ten slotte zijn er vier gevallen waarin de ouder zorgt voor onveilige situaties op school, door bijvoorbeeld agressief gedrag. Zo is er een casus over een

verwijderingsgeschil waarin de kinderen zelf geen factor zijn in thuiszitten, maar is er een conflict tussen de moeder van de leerlingen en een andere moeder. Dit conflict leidde tot fysieke incidenten op het schoolplein, waarbij één van de moeders gewond raakte en ook de politie ter plaatse moest komen. Omdat volgens de school de veiligheid in het geding was, zijn de leerlingen verwijderd. De school is in deze casus in het gelijk gesteld.

Een andere omstandigheid rondom thuiszitten in deze steekproef betreft problemen in de interactie tussen school en de leerling, zoals een vertrouwensbreuk. In sommige gevallen gaven leerlingen zelf aan geen vertrouwen meer in de school te hebben omdat de school zich bijvoorbeeld niet aan gemaakt afspraken houdt. Het omgekeerde komt ook voor. Het schorsen van een leerling schaarden we onder misgelopen interactie tussen leerling en school. Een groot aandeel van de leerlingen over wie geschillen gaan is door de school één of meerdere keren geschorst ($n = 32$, 40%). In 22 van deze gevallen is er sprake van agressief gedrag bij de leerling. Agressief gedrag is belastend voor een school. In vier casussen over verwijdering benoemt de school dat de grens bereikt is: de maat is vol. In al deze vier gevallen gaat het om leerlingen die agressief gedrag hebben vertoond. In twee van de vier gevallen gaat om daadwerkelijk geweld met steekmessen. In twee van de vier gevallen gaat het om dreiging van geweld.

In een derde van de gevallen worden er problemen met de zorgplicht aangevoerd. Hier gaat het dan bijvoorbeeld om een situatie waarbij de school voor een plaats op een andere school zou hebben moeten zorgen, maar daar niet in slaagt, of een school die het advies geeft dat een kind naar een andere school moet terwijl de school (volgens de verzoekers) zelf passend aanbod kan bieden. In een aantal gevallen kiezen ouders ervoor hun kind thuis te houden. Dat gaat soms om veiligheid: in één geval wordt een leerling gepest en is dat één van de redenen voor de ouders om de

leerling thuis te houden. Ook is er een casus over een leerling die seksueel misbruikt is door een andere leerling en houden ouders hem daarom thuis. In andere gevallen vinden ouders geen geschikte school: de huidige school kan dan geen passend aanbod bieden, maar er is voor ouders geen goed alternatief, bijvoorbeeld omdat de andere scholen niet de juiste denominatie hebben, of te ver weg zijn en de leerling niet goed in staat is met het openbaar vervoer te reizen.

Ook zijn er vier gevallen waarin het beleid van de school rondom zitten blijven gerelateerd is aan het thuiszitten van een leerling. Sommige scholen voeren het beleid dat een leerling niet twee keer kan blijven zitten. Wanneer een leerling voor de tweede keer niet over kan gaan, moet hij of zij de school verlaten.

Tenslotte duiden de data in vier gevallen op gebrekkige communicatie tussen school en samenwerkingsverband. In deze gevallen heeft soms de school de weg naar het samenwerkingsverband onvoldoende gezocht of heeft het samenwerkingsverband de school onvoldoende ondersteuning geboden bij het creëren van passend aanbod voor een leerling.

Tabel 4 Factoren thuiszitten rondom school en ouders

Code	Aantal casussen	Percentage steekproef
Geen / onvoldoende passend aanbod/maatwerk	68	85
School heeft onvoldoende (passend) aanbod geboden (volgens ouders)	44	55
School kan in niet (meer) voldoende bieden (volgens school)	50	63
Misgelopen relatie tussen school-ouders	48	60
Overeenstemming bereiken onmogelijk	14	18
Conflict/vertrouwensbreuk	14	18
Informatie-uitwisseling/betrokkenheid onvoldoende	24	30
Vershil van mening over ondersteuningsbehoefte/diagnose leerling	13	16
Ouder zorgt op school voor onveilige situaties	4	5
Bepert zicht op onderzoek naar behoeften leerling	35	44
School heeft onvoldoende inspanning geleverd goed zicht te krijgen	29	36
Bepert zicht buiten school	14	18
Misgelopen interactie tussen school/leerling	34	43
Algemeen	7	9
Schorsing leerling	32	40
Problemen zorgplicht	27	34
Ouders kiezen kind niet naar school te laten gaan (o.a. visie/aanbod/onveilig)	9	11
Geen goede onderbouwing van besluit verwijderen/niet toelaten	4	5
Beleid school zittenblijvers	4	5
Communicatie school-samenwerkingsverband onvoldoende	4	5
Grens school bereikt	4	5
Overig	2	3

3.2.4 Oorzaken/omstandigheden thuiszitten (buiten school/ouders)

In de data vonden we slechts een aantal omstandigheden rond thuiszitten die gesitueerd zijn buiten de school en de ouders. Tabel 5 geeft een overzicht. Net als in het voorgaande konden ook hier per casus meerdere omstandigheden benoemd worden. In een verwijderingsgeschil wordt er wetgeving aangevoerd. In dit geval heeft een leerling zich ingeschreven voor afstandsonderwijs bij

LOI. De verweerder beroept zich op specifieke regelgeving waarop de leerling in zo'n situatie uitgeschreven dient te worden (namelijk artikel 5 Bekostigingsbesluit WVO). Overigens krijgt de verweerder in dit specifieke geval geen gelijk.

In vier gevallen zijn er problemen rondom indicatiestelling en verwijzing van leerlingen. Zo is er bijvoorbeeld een leerling die vanwege zijn specifieke gedrag onderzocht dient te worden bij een jeugd- en opvoedorganisatie. Deze jeugd- en opvoedorganisatie hanteert als regel dat voor deelname aan dit onderzoek de leerling ingeschreven wordt op een specifiek instituut voor jeugdzorg en onderwijs. De leerling wordt dan dus uitgeschreven bij de school, terwijl de school deze leerling wel ingeschreven wilde laten staan. In drie gevallen laat hulp voor en onderzoek van leerling op zich wachten door lange wachtlijsten in de jeugdhulpverlening.

Tabel 5 Factoren thuiszitten buiten school en ouders

Code	Aantal casussen	Percentage steekproef
Belemmering door procedure rond indicatiestelling/verwijzing	4	5
Problematiek rond jeugdhulpverlening door wachtlijsten.	3	4
Belemmering door wet- en regelgeving (ook: AVG)	1	1

3.2.5 Acties van school om thuiszitten te voorkomen

In de data worden verschillende acties genoemd van scholen om thuiszitten te voorkomen. Tabel 5 geeft een overzicht. Net als in het voorgaande konden ook hier per casus meerdere acties benoemd worden. In twee derde van de geschillen biedt de school maatwerk aan de leerling ($n = 54$, 68%). Dit maatwerk kan bestaan uit het aanbod voor de leerling aanpassen in algemene zin, in enkele gevallen uit het professionaliseren van het team om de leerling beter te bedienen, en door het opstellen van het ontwikkelingsperspectief, groeidocument of handelingsplan, voorwaardelijk voor het kunnen bieden van maatwerk. In meer

dan de helft van de gevallen krijgt een leerling extra begeleiding door deskundigen aangeboden ($n = 47$, 59%). Dat kan zowel begeleiding van buiten de school (bijvoorbeeld een externe orthopedagoog) als begeleiding door deskundigen binnen de school (bijvoorbeeld de intern begeleider).

In negentien gevallen krijgt een leerling zowel begeleiding van externe als interne deskundigen. In een aantal gevallen was het niet uit de data op te maken of het schoolinterne of –externe begeleiding betrof. Er zijn 9 gevallen waarin er zowel een OPP is opgesteld, het aanbod is aangepast en er extra begeleiding is geboden.

In meer dan de helft van de geschillen heeft de school hulp ingeroepen van het samenwerkingsverband. Meestal gaat dat om expertise bij specifieke ondersteuningsbehoefte van de leerling. In zes gevallen bestaat deze hulp uit een traject voor de leerling op een orthopedagogisch-didactisch centrum (OPDC). In vijf gevallen heeft de school Veilig Thuis ingeschakeld. In drie gevallen omdat de ouder de leerling thuis hield, in één geval omdat de ouder agressief verdrag vertoonde en in één geval omdat de leerling dusdanige ernstige psychische problemen had.

Tabel 6 Acties school om thuiszitten te voorkomen

Code	Aantal casussen	Percentage steekproef
Maatwerk bieden	54	68
Extra begeleiding door deskundigen	48	59
Schoolinterne begeleiding	26	33
Schoolexterne begeleiding	37	46
Onduidelijk schoolextern/-intern	16	20
OPP/groeidocument/handelingsplan opstellen	25	31
Aanbod aanpassen (algemeen)	18	23
Professionalisering team	3	4
Hulp samenwerkingsverband inroepen	42	53
Orthopedagogisch-didactisch centrum	6	8
Veilig Thuis inschakelen	5	6
Afname afname vraagprofielinstrument	1	1

3.2.6 Bijdrage/rol school tijdens thuiszitten

De data bieden meer gegevens over wat er aan het thuiszitten vooraf ging dan over de situatie tijdens het thuiszitten. Tabel 7 geeft een overzicht van de genoemde omstandigheden tijdens thuiszitten. Net als in het voorgaande konden ook hier per casus meerdere omstandigheden benoemd worden. In aantal gevallen is er samenwerking tussen de school en de leerling/ouders of tussen het samenwerkingsverband en de leerling/ouders, bijvoorbeeld door begeleiding bij huiswerk te bieden of de leerling gelegenheid te geven op school toetsen te komen maken. In een aantal gevallen kan de leerling meedoen aan programma (bijv. thuisonderwijs door een privedocent) of bezoekt de leerling een instelling, bijvoorbeeld een 'tussenvoorziening' van het samenwerkingsverband. In twee gevallen regelen de ouders zelf het thuisonderwijs.

Tabel 7 Rol van de school tijdens thuiszitten

Codes	Aantal casussen	Percentage steekproef
Samenwerking tussen school/samenwerkingsverband en ouders	9	11
Instelling of programma voor thuiszitters	6	8
Thuisonderwijs door ouders	2	3

3.2.7 Externe hulp/instanties voor leerling

In veel van de gevallen wordt ook externe hulp van voor leerling ingeschakeld. Uit de data wordt niet altijd duidelijk wie deze hulp heeft ingeschakeld: soms is het de school, soms de ouders, soms via een andere weg. Iets minder dan de helft van de leerlingen in de steekproef krijgen een vorm van jeugdhulpverlening ($n = 33$, 41%), zoals gedragstherapie. In een deel van de gevallen is de dienst leerplicht betrokken ($n = 22$, 28%). In vier gevallen is de gemeente betrokken. Uit de data wordt niet duidelijk wat de rol van de gemeente is: vermoedelijk wordt hier vaak dienst leerplicht

mee bedoeld: in drie van de vier gevallen dat de gemeente betrokken is, is ook leerplicht betrokken. Sommige leerlingen zijn in aanraking gekomen met justitie, zoals jeugdbescherming, reclassering en de politie. Orthopedagogen kunnen niet alleen door school worden ingeschakeld, ook door ouders. Daarnaast betrekken ouders in 20 procent van de gevallen ($n = 16$) een onderwijsconsulent. In enkele gevallen wordt hulp van een samenwerkingsverband ingeroepen door ouders in plaats van de school. Onderwijsinspectie kan meekijken met het traject van een leerling. In twee gevallen is Kenniscentrum MEE (voor inclusief onderwijs) betrokken. Tenslotte worden in de data nog overige hulp genoemd: een ongespecificeerd 'centrum' en 'bureau', een sociale vaardigheidstraining van een door ouders ingeschakelde kindercoach, een hoogbegaafdheidsdeskundige, een instelling voor hoogbegaafden, een instituut voor ontwikkelingsproblemen en een 'school-is-cooltraject').

Tabel 8 Externe hulp/instanties voor leerling

Code	Aantal casussen	Percentage steekproef
Jeugdhulpverlening (o.a. jeugdgezondheidszorg)	33	41
Leerplicht	22	28
Onderwijsconsulent (door ouders)	16	20
Justitie	9	11
Justitie divers (jeugdbescherming, reclassering, officier justitie, crisisteam)	3	4
Politie	7	9
Gemeenten	4	5
Orthopedagoog door ouders	3	4
SWV hulp ingeroepen door ouder	3	4
Onderwijsinspectie	2	3
MEE	2	3
Overig	6	8

3.3 Verschillen tussen subgroepen in de steekproef

Als onderdeel van de analyse hebben we verkend er of er verschillen zijn in omstandigheden bij thuiszitten tussen subgroepen in de steekproef. We hebben specifiek naar verschillen gekeken tussen de volgende subgroepen:

- Jongens versus meisjes
- Onderwijssectoren: primair onderwijs, voortgezet onderwijs en speciaal onderwijs
- Gegronde versus ongegronde casussen
- Type geschillen: verwijdering, toelating en ontwikkelingsperspectief.

De data lenen zich niet voor het toepassen van statistische tests om na te gaan of de verschillen tussen subgroepen statistisch significant zijn. Bij het vaststellen van relevante verschillen tussen groepen hebben we een aantal vuistregels gehanteerd, om de kansen te verkleinen dat de verschillen op toevalsverschillen berusten. De kans op toevalsverschillen in deze analyse kunnen we echter niet uitsluiten. De gehanteerde vuistregels zijn:

- Als een code is toegekend in minder dan tien casussen, beschrijven we alleen de ‘alles-of-niets-verschillen’: een code wordt in een bepaalde subgroep helemaal niet toegekend en in de andere groepen wel. De code moet daarvoor wel minstens in vier casussen zijn toegekend. Bijvoorbeeld: de diagnose OCD is één keer toegekend, bij een jongen. Wij noteren dit niet als een relevant verschil tussen jongens en meisjes. Maar de diagnose ODD is vijf keer toegekend, alleen bij jongens. Dit noteren wij wel als een relevant verschil tussen jongens en meisjes).
- We beschrijven verder alleen maar verschillen op (sub)codes als de code is toegekend in tien of meer casussen.
- We noteren alleen de verschillen als het relatieve verschil 20 procent of meer is. Bijvoorbeeld: van alle geschillen over verwijdering (51) zijn in 41 gevallen jongens in 9 gevallen meisjes (en bij 1 is het geslacht onbekend). Dit lijkt een relevant verschil, maar deze verdeling is niet vreemd als we

het totaal aantal jongens (64) en meisjes (15) in de steekproef in oenschouw nemen. Van het totaal aantal casussen over jongens betreft 64 procent een geschil over verwijdering, terwijl van het totaal aantal casussen over meisjes betreft 60 procent een geschil over verwijdering. Dit noteren we dus niet als relevant verschil. Een ander voorbeeld uit de verschillen tussen onderwijssectoren: van alle casussen in het primair onderwijs (28) gaan er 6 (21 procent) over toelating. Van alle casussen in het voortgezet onderwijs (41) gaan er ook 6 (15 procent) over toelating. Van alle casussen in het speciaal onderwijs (11) gaan er 5 over toelating (45 procent). In absolute zin zijn er nauwelijks verschillen, maar in relatieve zin zijn een veel groter aandeel van casussen in het speciaal onderwijs toelatinggeschillen. We noteren dit wél als een relevant verschil.

- Als er drie groepen worden vergeleken (zoals bij onderwijssector en type geschil), dan noteren we alleen die verschillen waarbij één groep met een relatief verschil van 20 procent of meer afwijkt van de andere twee groepen.

3.3.1 Verschillen in omstandigheden bij thuiszitten tussen jongens en meisjes

Tabel 9 bevat een overzicht van de verschillen tussen jongens en meisjes. Bij de verschillen tussen jongens en meisjes valt allereerst op dat jongens oververtegenwoordigd zijn in de totale steekproef, van de 80 casussen gaan 64 over jongens en slechts 15 over meisjes. Als we verder kijken naar de relatieve verschillen zie we dat een aantal leerlingfactoren alleen bij jongens voorkomen: verdovende middelen, criminaliteit, verzuim, ongespecificeerde gedragsproblematiek, internaliserende gedragsproblematiek, somatische klachten en de diagnoses van een taalontwikkelingsstoornis, ODD en AD(H)D. Verder zien we dat agressief verdrag vooral bij jongens genoemd wordt.

Wat betreft factoren gesitueerd bij school-ouders valt op dat van alle leerlingen die (wel eens) geschorst zijn (geweest), het overgrote deel jongens zijn. Bij het zicht op de ondersteuningsbehoefte van leerlingen wordt bij jongens vaker genoemd dat de school onvoldoende inspanning heeft geleverd goed zicht hierop te krijgen. Dat een besluit om een leerling te verwijderen onvoldoende onderbouwd is wordt alleen bij jongens benoemd, en eveneens het bereiken van de grens van een school. Tenslotte wordt bij jongens vaker extra begeleiding door deskundigen in gezet en dan in het bijzonder begeleiding door externe deskundigen.

In Tabel 9 geven we alleen de *verschillen* weer tussen jongens en meisjes. Aspecten die evenveel bij jongens en meisjes voorkomen, blijven hier buiten beschouwing.

Tabel 9 Verschillen tussen jongens - meisjes

Code	Jongens N (% totaal jongens)	Meisjes N (% totaal meisjes)
Totaal	64 (100)	15 (100)
Leerlingfactoren		
Criminaliteit	5 (8)	0 (0)
Verdovende middelen	7 (11)	0 (0)
Verzuim	9 (14)	0 (0)
Gedragsproblematiek ongespecificeerd	16 (25)	0 (0)
Internaliserende gedragsproblematiek totaal	9 (15)	0 (0)
Agressie/(dreiging van) geweld/veroorzaken onveilige situaties	27 (42)	3 (22)
Somatische klachten (o.a. buikpijn, hoofdpijn, misselijkheid)	5 (8)	0 (0)
Diagnoses		
Taal/spraak ontwikkeling stoornis	4 (6)	0 (0)
ODD	5 (8)	0 (0)
AD(H)D	13 (20)	0 (0)
Factoren gesitueerd bij school-ouders		
Misgelopen /relatie tussen school/leerling		
Schorsing leerling	28 (44)	3 (20)
Beperkt zicht op ondersteuningsbehoefte leerling		
School heeft onvoldoende inspanning geleverd goed zicht te krijgen	26 (41)	3 (20)
Geen goede onderbouwing van besluit verwijderen/niet toelaten	4 (6)	0 (0)
Beleid school zittenblijvers		
Communicatie school-samenwerkingsverband onvoldoende		
Grens school bereikt	4 (6)	0 (0)
Acties school om thuiszitten te voorkomen		
OPP/groeidocument/handelingsplan opstellen		
Extra begeleiding door deskundigen	43 (67)	5 (33)
Schoolexterne begeleiding	33 (52)	4 (27)

3.3.2 Verschillen in omstandigheden bij thuiszitten naar onderwijssector

Tussen de onderwijssectoren zijn er een aantal verschillen, weergegeven in Tabel 10. Ook hier geven we alleen de *verschillen* weer tussen onderwijssectoren. Aspecten die evenveel in alle sectoren voorkomen, blijven hier buiten beschouwing. Casussen in het speciaal onderwijs gaan relatief vaak over toelating ten opzichte van de andere twee sectoren. Wat betreft leerlingfactoren bij thuiszitten hebben leerlingen in het speciaal onderwijs relatief vaak te maken met een diagnose. In het speciaal onderwijs worden verzuim, internaliserende gedragsproblematiek, algemene gedragsproblematiek, somatische klachten, hoogbegaafdheid en pesten niet genoemd, en wel bij de andere twee sectoren. In het speciaal onderwijs hebben de leerlingen ook minder vaak te maken gehad met schorsing. In het primair onderwijs worden verdovende middelen en criminaliteit in het niet genoemd. Agressief gedrag wordt vooral in het voorgezet onderwijs benoemd als leerlingfactor bij thuiszitten.

Wat betreft factoren gesitueerd bij school en ouders worden in de casussen in het speciaal onderwijs geen meningsverschillen tussen school en ouder over ondersteuningsbehoeften of diagnoses van de leerling genoemd en ook geen ouders die voor onveilige situaties zorgen. Alleen in het voorgezet onderwijs worden de volgende factoren benoemd: het bereiken van de grens van de school, het beleid ten opzichte zittenblijvers, en geen goede onderbouwing van het besluit tot verwijdering/niet toelaten. In het primair onderwijs wordt relatief vaker dan in de andere twee sectoren benoemd dat er onvoldoende zicht is op de ondersteuningsbehoefte van leerlingen en dat de school onvoldoende gedaan heeft om hier goed zicht op te krijgen. In het voorgezet onderwijs wordt in vergelijking met de andere twee sectoren minder vaak benoemd dat de school de leerling onvoldoende passend aanbod kan bieden.

Wat betreft de acties van de school om thuiszitten te voorkomen wordt alleen in het voorgezet onderwijs het inzetten van een orthopedagogisch didactisch centrum genoemd (OPDC). In het speciaal onderwijs valt op dat er minder vaak benoemd wordt in vergelijking met de andere twee sectoren dat er maatwerk geboden wordt. In het bijzonder wordt er minder vaak gesproken over extra begeleiding, zowel schoolintern als –extern. Tenslotte is er qua externe hulp/instanties in de casussen in het speciaal onderwijs geen politie betrokken en geen hulp uit de categorie ‘overig’. In het speciaal onderwijs wordt in vergelijking met de andere twee sectoren wel relatief vaak een onderwijsconsulent ingezet.

Tabel 10 Verschillen tussen de onderwijssectoren

Code	PO N (% tot. PO)	VO N (% tot. VO)	SO N (% tot. SO)
Totaal	28 (100)	41 (100)	11 (100)
Onderwerp van geschil			
Toelating	6 (21)	6 (15)	5 (45)
Leerlingfactoren			
Criminaliteit	0 (0)	3 (7)	2 (18)
Verdovende middelen	0 (0)	6 (15)	1 (9)
Verzuim	1 (4)	8 (20)	0 (0)
Gedragsproblematiek ongespecificeerd			
Internaliserende gedragsproblematiek totaal	4 (15)	5 (12)	0 (0)
Externaliserende gedragsproblematiek Algemeen (grensover-schrijdend gedrag, brutaal gedrag, problemen met autoriteit)	7 (25)	8 (20)	0 (0)
Agressie/(dreiging van) geweld/veroorzaken onveilige situaties	8 (29)	20 (49)	2 (18)
Somatische klachten (o.a. buikpijn, hoofdpijn, misselijkheid)	2 (7)	3 (7)	0 (0)
Hoogbegaafdheid	5 (18)	2 (5)	0 (0)
Pestproblematiek	2 (7)	5 (12)	0 (0)
Diagnoses totaal	10 (36)	20 (49)	8 (73)
Factoren gesitueerd bij school-ouders			
Misgelopen relatie tussen school-ouders			
Verskil van mening over ondersteuningsbehoefte/diagnose leerling	6 (21)	7 (17)	0 (0)
Ouder zorgt op school voor onveilige situaties	3 (11)	1 (2)	0 (0)
Misgelopen /relatie tussen school/leerling			
Schorsing leerling	11 (39)	19 (46)	2 (18)

Geen / onvoldoende passend aanbod/maatwerk			
School kan IIn niet (meer) voldoende bieden (volgens school)	20 (71)	20 (49)	9 (82)
Beperkt zicht op onderzoek naar behoeften leerling	19 (68)	13 (32)	3 (27)
School heeft onvoldoende inspanning geleverd goed zicht te krijgen	17 (61)	10 (24)	2 (18)
Geen goede onderbouwing van besluit verwijderen/niet toelaten	0 (0)	4 (10)	0 (0)
Beleid school zittenblijvers	0 (0)	4 (10)	0 (0)
Grens school bereikt	0 (0)	4 (10)	0 (0)
Acties school om thuiszitten te voorkomen			
Maatwerk bieden	23 (82)	26 (66)	4 (36)
Aanbod aanpassen (algemeen)			
Extra begeleiding door deskundigen	19 (68)	26 (63)	3 (27)
Schoolinterne begeleiding	8 (29)	16 (39)	2 (18)
Schoolexterne begeleiding	16 (57)	20 (49)	1 (9)
Orthopedagogisch-didactisch centrum	0 (0)	6 (15)	0 (0)
Externe hulp / instanties			
Onderwijsconsulent (door ouders)	7 (25)	4 (10)	5 (45)
Justitie			
Politie	2 (7)	5 (12)	0 (0)
Overig	4 (14)	2 (5)	0 (0)

3.3.3 Verschillen in omstandigheden bij thuiszitten tussen gegronde en ongegronde casussen

Tabel 11 bevat een overzicht van de verschillen tussen gegronde en ongegronde casussen. Ook hier geven we alleen de *verschillen* weer. Aspecten die evenveel bij gegronde en ongegronde uitspraken voorkomen, blijven hier buiten beschouwing. Ruim de helft van de totale steekproef betreft gegronde casussen, waarin ouders in het gelijk zijn gesteld. In de factoren bij thuiszitten gesitueerd bij school en ouders wordt onvoldoende communicatie tussen de school en het samenwerkingsverband alleen genoemd bij gegronde casussen. De factor onvoldoende passend aanbod, en dan vooral het punt dat de school de leerling niet voldoende kan bieden, komt in relatieve en absolute zin vaker voor bij gegronde casussen. Dit is vaak een argument benoemd door de verweerder, maar wordt dus niet altijd als legitiem argument gezien door de GPO: het wordt relatief vaak benoemd in gevallen waarin ouders gelijk krijgen. Bij de ongegronde casussen wordt in relatieve en

absolute zin vaker benoemd dat overeenstemming bereiken tussen school en ouder onmogelijk is. Wat betreft acties door de school genomen om thuiszitten te voorkomen worden bij ongegronde casussen vaker benoemd dat er een OPP, groeidocument of handelingsplan voor de leerling is opgesteld en dat er extra begeleiding door deskundigen is ingezet, in het bijzonder schoolinterne begeleiding.

Tabel 11 Verschillen tussen gegronde en ongegronde casussen

Code	Gegronde N (% totaal gegronde)	Ongegronde N (% totaal ongegronde)
Totaal	49 (100)	28 (100)
Factoren gesitueerd bij school-ouders		
Misgelopen relatie tussen school-ouders		
Overeenstemming bereiken onmogelijk	3 (6)	10 (36)
Geen / onvoldoende passend aanbod/maatwerk	46 (94)	19 (68)
School kan In niet (meer) voldoende bieden (volgens school)	35 (71)	14 (50)
Communicatie school- samenwerkingsverband onvoldoende	4 (8)	0 (0)
Acties school om thuiszitten te voorkomen		
Maatwerk bieden		
OPP / groeidocument / handelingsplan opstellen	9 (18)	14 (50)
Extra begeleiding door deskundigen	26 (53)	22 (79)
Schoolexterne begeleiding	17 (35)	20 (71)

3.3.4 Verschillen in omstandigheden bij thuiszitten naar type geschil

Tabel 12 geeft een overzicht van de verschillen naar type geschil (verwijdering, toelating en ontwikkelingsperspectief. Ook hier geven we alleen de *verschillen* weer tussen type geschillen. Aspecten die evenveel in alle typen geschillen voorkomen, blijven hier buiten beschouwing. In de gehele steekproef komen

geschillen over verwijdering het meest voor. Leerlingfactoren die alleen bij verwijdering genoemd worden zijn middelengebruik en somatische klachten. Agressief gedrag wordt ook vooral bij verwijdering genoemd. De diagnose ASS komt in relatieve en absolute zin het meest voor bij geschillen over toelating.

Factoren gesitueerd bij school en ouders die alleen bij verwijdering genoemd worden zijn ouders die voor een onveilige situatie op school zorgen, het beleid van school aangaande zittenblijvers, het bereiken van de grens van een school, geen goede onderbouwing van het besluit en een misgelopen relatie tussen school-leerling. Schorsing van een leerling wordt ook vooral in verwijderings-geschillen genoemd. Bij geschillen over ontwikkelingsperspectief worden problemen in de relatie tussen ouder-school relatief vaak benoemd. Bij toelating wordt er minder vaak genoemd dat de school onvoldoende passend aanbod heeft geboden.

Van de acties die de school heeft ondernomen om thuiszitten te voorkomen wordt aanbod aanpassen en groeidocument, OPP of handelingsplan opstellen *niet* bij geschillen over toelating benoemd. Bij geschillen over toelating worden maatwerk bieden in het algemeen en begeleiding door deskundigen ook minder vaak benoemd dan bij de andere type geschillen. Wat betreft externe hulp/instanties wordt de jeugdhulpverlening minder vaak benoemd in geschillen over ontwikkelingsperspectief.

Tabel 12 Verschillen tussen type geschillen

Code	Verwijdering N (% tot. verwijdering)	ToelatingN (% tot. toelating)	Ontwikkelings- perspectief N (% tot. Ontwik.persp.)
Totaal	51 (100)	17 (100)	12 (100)
Leerlingfactoren			
Verdovende middelen	7 (14)	0 (0)	0 (0)
Verzuim			
Agressie/(dreiging van) geweld/veroorzaken onveilige situaties	25 (49)	3 (18)	2 (17)
Somatische klachten (o.a. buikpijn, hoofdpijn, misselijkheid)	5 (10)	0 (0)	0 (0)
Diagnose: ASS	4 (8)	6 (35)	1 (8)
Factoren gesitueerd bij school-ouders			
Misgelopen relatie tussen school-ouders	32 (63)	6 (35)	10 (83)
Ouder zorgt op school voor onveilige situaties	4 (8)	0 (0)	0 (0)
Misgelopen /relatie tussen school/leerling	30 (59)	2 (12)	2 (17)
Algemeen	7 (14)	0 (0)	0 (0)
Schorsing leerling	28 (55)	2 (12)	2 (17)
Geen / onvoldoende passend aanbod/maatwerk			
School heeft onvoldoende (passend) aanbod geboden (volgens ouders)	34 (67)	2 (12)	8 (67)
Geen goede onderbouwing van besluit verwijderen/niet toelaten	4 (8)	0 (0)	0 (0)
Beleid school zittenblijvers	4 (8)	0 (0)	0 (0)
Grens school bereikt	4 (8)	0 (0)	0 (0)
Factoren buiten school-ouders			
Belemmering door wet- en regelgeving (ook: AVG)	4 (8)	0 (0)	0 (0)
Acties school om thuiszitten te voorkomen			
Maatwerk bieden	40 (78)	5 (29)	9 (75)
Aanbod aanpassen (algemeen)	13 (25)	0 (0)	5 (42)
OPP/groeidocument/handelingsplan opstellen	20 (39)	0 (0)	5 (42)
Extra begeleiding door deskundigen	38 (75)	4 (24)	6 (50)
Externe hulp / instanties			
Jeugdhulpverlening (o.a. jeugdgezondheidszorg)	24 (47)	7 (41)	2 (17)
Justitie	9 (18)	0 (0)	0 ()

3.4 Verschillen in genoemde omstandigheden bij thuiszitten naar perspectief (verzoekers/verweerders)

Voor een beter begrip van de data en de omstandigheden bij thuiszitten die gelden in deze specifieke steekproef, hebben we geanalyseerd of de genoemde omstandigheden verschillen naar perspectief. Anders gezegd, wijzen de verzoekers (meestal de ouders) andere omstandigheden aan bij thuiszitten dan de verweerder (meestal de school)?

Ook hier hebben we bij het vaststellen van relevante verschillen tussen groepen een aantal vuistregels gehanteerd, om de kansen te verkleinen dat de verschillen om toevalsverschillen berusten. Wel kunnen we ook in deze analyse de kans op toevalsverschillen niet uitsluiten.

We hanteerden de volgende vuistregels:

- Net als in de vorige sectie beschrijven we als een code is toegekend in minder dan tien casussen, alleen de ‘alles-of-niets-verschillen’: een factor wordt in het ene perspectief helemaal niet benoemd en in het andere wel. De code moet daarvoor wel minstens in vier casussen zijn toegekend.
- We beschrijven verder alleen maar verschillen op (sub)codes als de code is toegekend in tien of meer casussen.
- We noteren alleen die verschillen als relevant wanneer de verhouding tussen de twee perspectieven één van 70 - 30 procent of meer is. Bijvoorbeeld: de overkoepelende omstandigheid ‘misgelopen relatie tussen ouder-school’ wordt in totaal in 63 gevallen benoemd door ofwel verzoeker ofwel verweerder. In 34 gevallen wordt het door verzoekers ingebracht, dus 54 procent van het totaal. In 29 gevallen wordt het door verweerders in gebracht, dus 46 procent van het totaal. Dit noteren wij niet als relevant verschil. Een subcategorie van de misgelopen relatie ouders-school, namelijk onvoldoende informatie-uitwisseling/betrokkenheid tussen ouder-school, wordt 19 keer genoemd door ouders en

zes keer door de school. Hier is de verhouding 76 -24 procent. Dit noteren wij dus wel als een relevant verschil.

Tabel 13 bevat een overzicht van de verschillen in genoemde omstandigheden bij thuiszitters tussen verzoekers en verweerders. Ook hier geven we alleen de *verschillen* weer. Aspecten die evenveel door verzoekers als verweerders genoemd worden, blijven hier buiten beschouwing. Hierin valt op dat vooral de school de nadruk legt op de volgende leerlingfactoren: ongespecificeerde gedragsproblematiek, algemene externaliserende gedragsproblematiek en agressief gedrag. Bij factoren bij thuiszitten gesitueerd bij school-ouders, leggen ouders meer de nadruk op de onvoldoende informatie-uitwisseling en de meningsverschillen tussen school en ouder over de ondersteuningsbehoeften van leerlingen. Ook verwijten ouders vaak de school dat deze in gebreke is gebleven om voldoende passend aanbod te bieden, en dat de school te weinig ondernomen goed zicht te krijgen op de ondersteuningsbehoefte van een leerling. Problemen met zorgplicht worden vooral door ouders aangekaart en dat een besluit tot verwijdering/ toelating niet goed onderbouwd is wordt ook alleen door ouders benoemd.

De school legt meer de nadruk op de onmogelijkheid om tot overeenstemming te komen met ouders, op het onvermogen van de school de leerling passend aanbod te bieden en de ondersteuningsbehoefte van de leerling goed in kaart te brengen. Ook is het de school die in vier gevallen de aandacht richt op dat de ouder onveilige situaties veroorzaakt en dat de grens van de school bereikt is. Acties van de school om thuiszitten te voorkomen worden alleen door de school genoemd. Ook het inschakelen van leerplicht is alleen door school benoemd.

Tabel 13 Verschillen in genoemde omstandigheden bij thuiszitten naar perspectief

Code	Totaal aantal keer genoemd door beide	Verzoekers (% van totaal aantal keer genoemd door beide)	N (% van totaal aantal keer genoemd door beide)	Verweerder (% van totaal aantal keer genoemd door beide)	N (% van totaal aantal keer genoemd door beide)
Leerlingfactoren					
Gedragsproblematiek ongespecificeerd	15		3 (20)		12 (80)
Externaliserende gedragsproblematiek algemeen	15		2 (13)		13 (87)
Externaliserende gedragsproblematiek	32		4 (13)		28 (88)
Factoren gesitueerd bij school-ouders					
Grens school bereikt	4		0 (0)		4 (100)
Misgelopen relatie tussen school-ouders					
Overeenstemming bereiken onmogelijk	16		3 (19)		13 (81)
Informatie-uitwisseling/betrokkenheid onvoldoende	25		19 (76)		6 (24)
Verschil mening ondersteuningsbehoefte of diagnose leerling	15		11 (73)		4 (27)
Ouder zorgt op school voor onveilige situaties	4		0		4 (100)
Geen/onvoldoende passend aanbod /maatwerk					
School heeft onvoldoende (passend) aanbod geboden	45		43 (9)		2 (4)
School kan leerling niet (meer) voldoende bieden	47		2 (4)		45 (96)
Beperkt zicht op/ onderzoek naar behoeften leerling					
School heeft onvoldoende inspanning geleverd goed zicht te krijgen	29		29 (100)		0 (0)
Beperkt zicht buiten schuld school	13		0 (0)		13 (100)
Geen goede onderbouwing van besluit verwijderen/niet toelaten	4		4 (100)		0 (0)
Problemen zorgplicht (o.a. 'wegadviseren', shoppende ouders)	27		25 (93)		2 (7)
Acties van de school in voorkomen van thuiszitten					
Hulp SWV invoeren	21		2 (10)		19 (90)
Maatwerk bieden	45		3 (7)		42 (93)
Aanbod aanpassen (algemeen)	16		0 (0)		16 (100)
Opp / groeidocument/ handelingsplan opstellen	14		0 (0)		14 (100)
Extra begeleiding door deskundigen	36		2 (6)		34 (94)
Schoolinterne begeleiding	14		1 (7)		13 (93)
Schoolexterne begeleiding	26		1 (4)		25 (96)
Onduidelijk schoolextern/intern	10		0 (0)		10 (100)
Veilig Thuis inschakelen	4		0 (0)		4 (100)
Externe hulp/instancies					
Leerplicht	15		2 (13)		13 (87)

4 Conclusie en discussie

In dit hoofdstuk duiden we de resultaten en spiegelen we de bevindingen met de in de literatuurstudie beschreven (internationale) literatuur. Daarnaast geven we enkele reflecties en aanbevelingen.

Een opmerking vooraf hierbij is dat de casussen die voor dit onderzoek zijn bestudeerd niet kunnen worden beschouwd worden als representatief voor alle thuiszitters: het gaat immers om casussen waarbij ouders de stap hebben gezet om een geschil voor te leggen aan de Geschillencommissie passend onderwijs (GPO). Dat kan – ook wat betreft problematiek van thuiszitters – een specifieke groep zijn, al is niet bekend in welke opzichten, omdat er geen vergelijking mogelijk is met een landelijk databestand van thuiszitters.¹

¹ Jaarlijks worden door het Ministerie van OCW wel cijfers gepubliceerd over het aantal kinderen dat bij de afdelingen leerplicht van gemeenten worden gemeld vanwege verzuimgedrag. Dit gebeurt in de zogenoemde verzuimbrieven. Daarin wordt wel onderscheid gemaakt naar type verzuim, waaronder thuiszitten, maar er is verder geen informatie bekend over kenmerken van deze kinderen en jongeren.

4.1 Onderscheidende kenmerken van thuiszitters

Geslacht

De analyse van de oorzaken en omstandigheden rond (dreigend) thuiszitten laat zien dat verschillende achtergrondkenmerken van leerlingen hierbij een rol spelen. Een ruime meerderheid van de bestudeerde casussen gaat over jongens en een vrij klein aandeel over meisjes. Ook uit een onderzoek naar Utrechtse leerlingen in het voortgezet onderwijs die in 2015 langer dan twee maanden ongeoorloofd school verzuimden, blijkt dat jongens in de meerderheid zijn: zij vormden 59 procent van de populatie (Lectoraat Participatie en Maatschappelijke ontwikkeling, 2016).

Ook de factoren verdovende middelen, criminaliteit, verzuim, gedragsproblematiek, somatische klachten, en agressief gedrag worden in ons onderzoek vooral bij jongens genoemd. Dat jongens in dit onderzoek op verschillende gebieden sterk oververtegenwoordigd zijn, kan mogelijk worden verklaard doordat het bij de GPO-casussen relatief vaak gaat om geschillen over verwijdering: dit zijn situaties waarin externaliserende problemen, agressie en schorsing (die over het algemeen meer bij jongens voorkomen dan bij meisjes) vaak aan de orde zijn.

Onderwijssector en leeftijd

Naast verschillen tussen jongens en meisjes, zijn er ook verschillen tussen onderwijssectoren gevonden. Niet verrassend worden in de casussen van leerlingen in het primair onderwijs verdovende middelen en criminaliteit niet genoemd. Ook agressief gedrag komt minder voor in het primair onderwijs dan in het voortgezet onderwijs.

Met name bij leerlingen in het voortgezet onderwijs blijkt agressief gedrag een factor die een rol speelt bij thuiszitten. Dat dit vooral in het voortgezet onderwijs voorkomt, heeft mogelijk te

maken met de puberteit. Onderzoek laat zien dat kenmerken uit deze levensfase een rol spelen bij thuiszitters, bijvoorbeeld doordat leerlingen in deze leeftijd meer autonomie willen en krijgen, de sociale context bij de overgang van het primair naar het voortgezet onderwijs verandert, en de studiekeuze naar een vervolgopleiding voor problemen zorgt (Ingul et al., 2019; Postame, Verheijke, Wijntuin, & Smit, 2016). Een andere verklaring is dat in het primair onderwijs – door de setting van één leerkracht op een klas, de pedagogische structuur en cultuur – zich beter leent voor het (kunnen) voorkómen van problematisch gedrag.

In het primair onderwijs wordt vaker dan in de andere twee onderwijssectoren benoemd dat er onvoldoende zicht is op de ondersteuningsbehoeften van leerlingen, en dat de school onvoldoende gedaan heeft om hier goed zicht op te krijgen. Een mogelijke verklaring is dat leerlingen in het voortgezet onderwijs ouder zijn en hun ondersteuningsbehoeften zichtbaarder zijn geworden met de tijd. Een andere verklaring kan zijn dat ouders van leerlingen in het primair onderwijs een hogere verwachting hebben van de school dan ouders van leerlingen in het voortgezet onderwijs.

In het speciaal onderwijs heeft men relatief vaak te maken met een diagnose, maar veel minder met andere leerlingfactoren. In tegenstelling tot de andere sectoren, worden verzuim, internaliserende en algemene gedragsproblematiek, somatische klachten, hoogbegaafdheid en pesten in casussen in het speciaal onderwijs niet genoemd. Mogelijk komen deze factoren niet expliciet aan bod in de casussen, omdat het speciaal onderwijs beter is toegerust om met deze omstandigheden om te gaan. Ook waren er in de bestudeerde casussen in het speciaal onderwijs, geen meningsverschillen tussen school en ouder over diagnoses en ook geen ouders die voor onveilige situaties zorgen. Dat past bij het landelijke beeld dat ouders met een kind op het speciaal

onderwijs tevredener zijn over het onderwijs dan ouders met een zorgkind in het regulier onderwijs (Loon-Dikkers, Heurter, & Ledoux, 2017).

De casussen zijn niet evenredig verdeeld over de onderwijssectoren: ongeveer de helft van de bestudeerde casussen betreft leerlingen uit het voorgezet onderwijs. Ook andere onderzoeken laten zien dat er in het primair onderwijs vrij weinig wordt verzuimd vergeleken met het voortgezet onderwijs (Batenburg, Dokter, & Mulder, 2006; Ledoux & Waslander, 2020). Een mogelijke verklaring is dat psychische problemen die bij thuiszitters een rol spelen vaak pas bij de overgang naar het voortgezet onderwijs naar voren komen, maar wel al een voorgeschiedenis kennen in het primair onderwijs (Ingrado/NJI, 2018). Ook kan kortdurend verzuim in het primair onderwijs dat (nog) niet opvalt, een indicatie zijn voor langdurig verzuim later in de schoolloopbaan (Rasasingham, 2015). Dat thuiszitten zich met name in het voortgezet onderwijs voordoet, kan er tevens mee te maken hebben dat leerlingen ervaren dat het voortgezet onderwijs vaak minder ruimte biedt voor steun, positieve aandacht en maatwerk (Van Binsbergen et al., 2019). Wellicht speelt ook een rol dat (langdurig) verzuim in het primair onderwijs eerder tot actie leidt dan in het voortgezet onderwijs.

4.2 Individuele leerlingfactoren

Naast verschillen op het vlak van geslacht en onderwijssector, zijn er ook overeenkomsten gevonden in de onderzoeksgroep. Bijna de helft van de leerlingen waarvan casussen bij de GPO kwamen, was gediagnosticeerd met een psychische of fysieke aandoening en/of met cognitieve en sociale beperkingen en/of met (internaliserende of externaliserende) gedragsproblematiek. Ook ander onderzoek laat zien dat er bij thuiszitters vaak sprake is van een complexe combinatie van externaliserend en internaliserend gedrag (Kearney, 2001, 2004). Net als in het onderzoek van Ingrado

(2018) laat de analyse van de bestudeerde casussen zien dat ASS relatief vaak voorkomt bij thuiszitters.

Uit de literatuurstudie komt naar voren dat het bij thuiszitters vaak gaat om leerlingen die te maken hebben met angststoornissen en vermijdingsgedrag, of om leerlingen die te maken hebben met pesten. Dit zien we minder terug in de GPO-casussen. Mogelijk zijn ze er wel, maar zitten angstproblemen verborgen achter agressief gedrag. Toch lijkt het wel zo te zijn dat casussen waarbij sprake is van angstproblemen 'sec' minder bij de GPO terechtkomen.

Verwijdering en schorsing

Genoemde factoren die een rol spelen bij casussen over verwijdering zijn onder meer middelengebruik, somatische klachten, het beleid van school aangaande zittenblijven, het bereiken van de grens van een school, en een misgelopen relatie tussen school-leerling. Ook agressief gedrag wordt vooral bij casussen over verwijdering genoemd.

Naast individuele redenen voor schorsing of verwijdering, spelen er kwesties rond de school (bijvoorbeeld het zittenblijversbeleid, het bereiken van de grens wat de school betreft) en de ouders (bijvoorbeeld ouders die voor een onveilige situatie op school zorgen, en een misgelopen relatie tussen school-leerling).

4.3 Oorzaken/omstandigheden thuiszitten (rond school/ouders)

De analyse van bestudeerde casussen laat zien dat de meest voorkomende omstandigheid bij thuiszitten rond school en ouders het gebrek aan (voldoende) passend aanbod voor de leerling betreft, waarbij ouders veelal van mening zijn dat de school te weinig heeft gedaan om passend aanbod te bieden. In lijn hiermee, rapporteren andere onderzoeken dat ouders ervoor kiezen om hun kind (tijdelijk) niet naar school te laten gaan omdat de school

volgens hen geen passend onderwijsaanbod heeft (Kinderombudsman, 2015; Ledoux et al., 2019). Ander onderzoek heeft ook aangetoond dat er slechts een beperkt aanbod bestaat voor leerlingen met bijvoorbeeld ernstige meervoudige beperkingen, hoogbegaafde leerlingen met gedragsproblemen, en leerlingen met psychiatrische problematiek (Ledoux & Waslander, 2020; Onderwijsraad, 2018).

Bij verschillende bestudeerde casussen speelt zicht op de ondersteuningsbehoefte van de leerling een rol. Hierbij vinden ouders meestal dat de school te weinig inspanning heeft geleverd om goed zicht te krijgen op de ondersteuningsbehoefte van de leerling, terwijl de scholen ervaren dat zij worden tegengewerkt door ouders bij het vinden van een passende oplossing. Beide perspectieven zijn terug te vinden in de literatuur. Aansluitend bij het perspectief van ouders, blijkt dat scholen – vooral bij gedragsproblematiek – handelingsverlegen zijn, onbegrip hebben voor de problemen van jongeren, of verzuim regelmatig te laat signaleren en oppakken (Kinderombudsman, 2015; Dullaert, 2019; Sleeman et al., 2009). Echter, aansluitend bij het perspectief van scholen, laat onderzoek zien dat er scholen zijn die het als belemmering ervaren dat ouders niet meebewegen bij een verwijzing (Eimers, Ledoux, & Smeets, 2016; Ledoux, 2018). Net als in de literatuur (Dullaert et al., 2019; Ingul et al., 2019) wordt in meer dan de helft van de geschillen een probleem in de relatie tussen school en ouders beschreven, zoals een gebrekkige samenwerking tussen school en ouders. Er zijn ook enkele schoolfactoren die in de literatuur naar voren zijn gekomen, maar die niet duidelijk zijn genoemd in de GPO-casussen, zoals problemen in omgang met verzuim en gebrek aan regie.

In de literatuur komt verder naar voren dat de zorgplicht door scholen niet altijd wordt uitgevoerd zoals bedoeld, bijvoorbeeld wanneer scholen in de oriëntatiefase ouders adviseren hun kind bij

een andere school aan te melden (Schoevers & Van Eck, 2020). Ook in de bestudeerde casussen worden vergelijkbare problemen met de zorgplicht aangevoerd, bijvoorbeeld waar een school er niet in slaagt voor een plaats op een andere school te zorgen, of waar een school een kind adviseert naar een andere school te gaan terwijl de school volgens de ouders wel een passend aanbod kan bieden.

Er zijn in de bestudeerde casussen tevens gevallen waarbij ouders er zelf voor kiezen hun kind thuis te houden, bijvoorbeeld vanwege pestproblematiek, of omdat er in de buurt volgens hen geen school is met een passend onderwijsaanbod of passende denominatie. Alle drie de gevallen zien we terug in de onderzoeksliteratuur, zo zijn er ouders die hun kind thuis houden (en soms zelfs onderwijs geven) omdat er geen school in de buurt is die aansluit bij de levensvisie van de ouders (Batenburg, Dokter, & Mulder, 2006; Kinderombudsman, 2015; Ledoux et al., 2019).

4.4 Oorzaken/omstandigheden thuiszitten (buiten school/ouders)

In de bestudeerde casussen vonden we slechts een aantal omstandigheden rond thuiszitten die gesitueerd zijn buiten de school en ouders, namelijk problemen rondom indicatiestelling en verwijzing van leerlingen, en lange wachtlijsten in de jeugdhulpverlening. Deze genoemde omstandigheden zijn allemaal terug te vinden in de literatuur (zie o.a. Batenburg, Dokter, & Mulder, 2006; Sleeboom, Buysse, Hermanns, & Hillhorst, 2009; Ingrado, 2018).

Acties van school om thuiszitten te voorkomen

Acties van scholen om thuiszitten te voorkomen die uit de bestudeerde casussen naar voren zijn gekomen, betreffen onder andere dat de school maatwerk biedt aan de leerling, of dat een leerling extra begeleiding door deskundigen krijgt aangeboden. Onderzoek laat zien dat individueel maatwerk belangrijk is om voor leerlingen een eigen oplossing te vinden en om ervoor te

zorgen dat leerlingen uitgedaagd en niet over- of ondervraagd worden (Dullaert, 2019; Van Sleuwen & Heyne, 2020).

Rol van de school tijdens thuiszitten

In een aantal van de bestudeerde casussen kon de leerling tijdens het thuiszitten meedoen aan een programma. Uit verschillende onderzoeken blijkt dat programma's waarbij wordt gepraat met leerlingen die problemen hebben met aanwezigheid op school, kunnen helpen bij angst, depressie, middelengebruik en stressvolle gebeurtenissen in het leven (Houck & Perri, 2002; Maughan, 2003). In sommige bestudeerde casussen bezoekt de leerling tijdens het thuiszitten een instelling. Onderzoek laat echter wel zien dat onderwijsvoorzieningen voor deze leerlingen met een dilemma te maken hebben: hoe moeten zij deze leerlingen, die afgeknapt zijn op school en leren, motiveren om hun onderwijsachterstand in te lopen (Batenburg, Mulder, & Dokter, 2006)? Net als uit de bestudeerde casussen bleek, laat onderzoek zien dat er bij een aantal gevallen door de school *geen* acties zijn ondernomen tijdens het thuiszitten (Sleeboom, Buysse, Hermanns, & Hillhort, 2009).

4.5 Reflecties en aanbevelingen

In de conclusie worden drie van de vier onderzoeksvragen beantwoord. De vierde onderzoeksvraag "*Welke factoren (uit de analyse bij 2) kunnen gebruikt worden om schoolbestuurder, bestuurder samenwerkingsverband, docenten en begeleidende professionals te adviseren?*" vraagt om een interpretatieslag. Deze vraag adresseert verschillende stakeholders, maar wij hebben ons bij onderstaande adviezen vooral gericht op leden van de Nederlandse Vereniging van Pedagogen en Onderwijskundigen (NVO), dus op personen die een begeleidende rol hebben in het onderwijs, en op de commissieleden van de GPO.

Het belang van communicatie

Niet verrassend, maar het komt uit de analyse weer duidelijk naar voren: het allerbelangrijkst is investeren in een goede relatie tussen ouders en school. Dat wil zeggen zorgvuldig communiceren, niet één keer maar regelmatig, goed uitleggen, maar ook goed luisteren naar het verhaal van ouders en daar begrip voor tonen. Een conflict kan groeien uit een situatie van verschil van opvatting of waarneming. Schoolbegeleiders kunnen scholen hierin trainen en/of zelf een actieve rol spelen in gesprekken met ouders, daar waar de school zelf handelingsverlegenheid of eventueel vooringenomenheid toont. Dat geldt in het bijzonder bij situaties van verwijdering. Ook het moment van communiceren is van belang: als er al goede communicatie is tussen ouders en school in het werk van alledag, kan voorkomen worden dat miscommunicatie escaleert tot een conflict en risico op thuiszitten.

Goed communiceren is niet altijd eenvoudig en leraren of andere personeelsleden van een school zijn er niet allemaal even goed in. Voor een goede en gelijkwaardige relatie met ouders is het belangrijk dat leraren vertrouwen hebben in het vermogen van ouders om hun kind te ondersteunen met school, kennis hebben van de thuissituatie van leerlingen, en in hun aanbod daarop inspelen. Ook het leren herkennen en aanpakken van vooroordelen over ouders is een belangrijke vaardigheid in het verbeteren van het ouder-schoolcontact (Bakker, Denessen, Denissen, & Oolbeekink-Marchand, 2013). Leraren professionaliseren in het omgaan met diverse ouders kan hierbij verstandig zijn.

Ook komt het voor dat ouders wantrouwen hebben (ontwikkeld) ten opzichte van de school of specifieke personen binnen de school. In dit geval kan het helpen om – zo is de suggestie van deskundigen vanuit de NVO en de GPO – een vertrouwenspersoon aan te wijzen die ouders begeleidt bij een dreigend conflict, niet

alleen op dat specifieke moment maar ook daarna, gedurende een langere periode van de schoolloopbaan.

Omgaan met moeilijk gedrag en agressie

Problematisch gedrag en vooral agressie vinden scholen moeilijk te hanteren en dit blijkt vaak grond voor een verwijderingsbesluit. Wenselijk is dat begeleiders scholen helpen en leren met dit soort gedrag om te gaan, om waar mogelijk verwijdering te voorkomen. Aan agressie ligt namelijk vaak andere problematiek ten grondslag: het is belangrijk op te sporen wat de aanleidingen zijn voor het agressieve gedrag van de leerling.

Vroegsignalering

Gebleken is dat het bij de casussen in het primair onderwijs relatief vaak voorkomt dat ouders vinden dat de school geen goed zicht heeft op de ondersteuningsbehoeften van hun kind. Dit wijst op het belang van het – eventueel samen met de schoolbegeleider – vroeg signaleren van ontwikkelingsproblemen en die in een vroeg stadium met de ouders bespreken.

Naleving zorgplicht

In de GPO-casussen staat verschillende keren dat scholen zich niet goed hebben gehouden aan de zorgplicht. Uit landelijk onderzoek is bekend dat de meeste scholen vinden dat zij zich zelf goed houden aan de zorgplicht, maar dat niet altijd vinden van andere scholen (Ledoux & Waslander, 2020). Mogelijk zijn scholen dus niet altijd kritisch genoeg op hun eigen handelen op dit gebied.

Schoolbegeleiders kunnen, wanneer ze weet hebben van situaties waarin sprake is van niet toelaten of verwijdering van een leerling, helpen bij het nagaan of de regels rondom de zorgplicht goed zijn gevolgd en proberen in te schatten of door beslissingen van scholen thuiszitten dreigt. Hierbij is van belang dat goed wordt nagelopen of de school voldoende heeft onderzocht of ze zelf de

benodigde ondersteuning (toch) kunnen geven. Ook wanneer dat niet het geval is (en het besluit over toelating of verwijdering dus voldoende is onderbouwd en een alternatieve oplossing is gevonden), is reflectie nodig op de vraag waarom de school niet kon bieden wat gevraagd werd. Kan er bijvoorbeeld door deskundigheidsbevordering worden bereikt dat bij een volgend geval wel de benodigde steun kan worden geleverd?

Voor de GPO is van belang om problemen rond de zorgplicht te blijven benoemen en dat ook in overzichtspublicaties te laten zien. De casussen van de GPO, vooral over wanneer handelen van scholen als zorgvuldig kan worden beschouwd, hebben een lerend effect (Bierkens & Zoontjens, 2018). Niet alleen scholen, maar ook schoolbesturen en samenwerkingsverbanden kunnen daarmee hun voordeel doen. Wellicht kan binnen de GPO verder nagedacht worden over hoe zij de verbetermogelijkheden waar de casussen op wijzen, nog meer bij scholen, besturen en samenwerkingsverbanden onder de aandacht te krijgen.

De rol van het samenwerkingsverband

Juridisch gezien heeft het samenwerkingsverband in de casussen die bij het GPO terechtkomen geen rol – de partij die wordt aangesproken ('de verweerder') is namelijk het schoolbestuur. Maar het samenwerkingsverband waar het betreffende bestuur bij hoort, wordt door de GPO wel altijd uitgenodigd bij een zitting. Dat gebeurt om te bespreken of het samenwerkingsverband in het voorkomende geval ook iets had kunnen of zelfs moeten doen.

Complexe casussen van moeilijk plaatsbare leerlingen komen vaak wel bij het samenwerkingsverband terecht, maar dat geldt zeker nog niet voor casussen waarin een geschil speelt over toelating, verwijdering of ontwikkelingsperspectief en waarbij thuiszitten aan de orde is. Idealiter zou het zo zijn dat beleid van het samenwerkingsverband een preventieve werking heeft voor geschillen tussen ouders en school gerelateerd aan thuiszitten,

omdat er goede afspraken tussen de besturen in het samenwerkingsverband bestaan over hoe te handelen en daarop ook toezicht wordt gehouden. Op dit vlak is ongetwijfeld nog verbetering mogelijk, en schoolbegeleiders (niet zelden in dienst van het samenwerkingsverband) kunnen daarin een belangrijke rol spelen en scholen stimuleren om het contact met het samenwerkingsverband te zoeken.

Interessant in dit verband is dat samenwerkingsverbanden zelf – als het gaat om het vinden van een passend aanbod voor leerlingen die thuiszitten of voor wie dat dreigt – de meeste waarde hechten aan overeenstemming met de ouders, goede communicatie met alle betrokkenen, voldoende hulpaanbod, een gezamenlijk plan en bereidheid bij scholen om zich medeverantwoordelijk te voelen (Lubberman, Bertling, & Duysak, 2019). De kunst is uiteraard om dit in praktijk te brengen. Het samenwerkingsverband zou ook kunnen bevorderen dat regulier onderwijs en speciaal onderwijs expertise op dit vlak uitwisselen – het speciaal onderwijs is er mogelijk beter in.

Een specifieke groep ouders?

Van de kant van de onderzoekers is bij de start van het onderzoek de veronderstelling geuit dat de ouders die zich tot de GPO wendden geen doorsnede zouden zijn van alle ouders, en dat het vooral zou gaan om hoger opgeleide, mondige ouders die de wegen weten te vinden om een geschil voor te leggen aan instanties buiten de school. Deze veronderstelling kon niet getoetst worden, omdat in de data geen gegevens over het opleidingsniveau van ouders aanwezig zijn. Vanuit de GPO is de veronderstelling echter tegengesproken: in hun ervaring komen allerlei soorten ouders bij hen aan tafel, ook degenen die niet hoger opgeleid zijn: het gaat in alle gevallen om ouders die iets willen bevechten voor hun kind.

Dat juist lager opgeleide ouders bereid zijn een (moeizaam, traag, taai) proces als een geschilprocedure te voeren kán iets zeggen over hun eigen, negatieve ervaringen met onderwijs en hun wens hun eigen kind dit te besparen. In de documentatie van de casussen staan zulke gegevens echter niet. Voor scholen, schoolbegeleiders en medewerkers van samenwerkingsverbanden is het van belang te achterhalen wat ouders drijft die terecht komen bij geschillenprocedures.

Tot slot

Bovenstaande overwegingen en adviezen hebben we ontleend aan de onderzoeksresultaten, in het bijzonder de analyse van de GPO-casussen en de bespreking daarvan met de begeleidingscommissie. Vanuit de literatuurstudie zouden nog meer aanbevelingen mogelijk geweest zijn: we verwijzen daarvoor naar hoofdstuk 2.

Verder danken we de Stichting Onderwijsgeschillen en de begeleidingscommissie voor hun medewerking aan dit onderzoek en de extra informatie die de GPO-medewerkers ons hebben gegeven over het onderwerp van onderzoek.

De casussen die aan de GPO worden voorgelegd zijn zorgvuldig gedocumenteerd en daar hebben we veel informatie uit kunnen halen. Toch was het af en toe moeilijk om die informatie te wegen: dat iets niet wordt genoemd in het verslag van een casus, betekent niet altijd dat het in dat geval ook niet speelt. Mocht er vervolgonderzoek mogelijk zijn naar aspecten van thuiszitten in de casussen die door de GPO worden behandeld, zou het waardevol zijn als de GPO verder naloopt wat in ieder geval in elke casus beschreven zou moeten zijn.

Referenties

- Bakker, J., Denessen, E., Dennissen, M., & Oolbekkink-Marchand (2013). *Leraren en ouderbetrokkenheid. Een reviewstudie naar de effectiviteit van ouderbetrokkenheid en de rol die leraren daarbij kunnen vervullen*. Nijmegen: Behavioural Science Institute/Radboud Docenten Academie.
- Batenburg, T.A., Dokter, N.S., & Mulder, B.F. (2006). *Leerplichtige leerlingen zonder onderwijs*. Groningen: GION, Gronings Instituut voor onderzoek van onderwijs, opvoeding en ontwikkeling.
- Bierkens, I.C., & Zoontjens, P.J.J. (2018). *De zorgplicht in passend onderwijs en de juridische handhaving daarvan*. www.evaluatiepassendonderwijs.nl.
- Dullaert, M. (2019). *De kracht om door te zetten: hoe kunnen we de impasse rondom thuiszitten doorbreken?* Bijlage bij OCW (2019). Stand van zaken thuiszitters. Den Haag: OCW (ref 1483118).
- Eimers, T., Ledoux, G., & Smeets, E. (2016). *Passend onderwijs in de praktijk. Casestudies in het primair en voortgezet onderwijs en het middelbaar beroepsonderwijs*. Nijmegen/Amsterdam: KBA/Kohnstamm Instituut.
- Finn, J.D. (1989). Withdrawing from school. *Review of Educational Research*, 59, 2, 117-142.
- Hoogeboom, F., Roelofs, E., & Slump, K. (red) (2015). *Van Miep ziek naar Miep op maat. Passend onderwijs voor ieder kind*. Coöperatie Ouderkracht voor 't kind.
- Houck, G.M. & Perri, C. (2002). A support group for absentee middle school students. *The Journal of School Nursing*, 18, 201-205.
- Ingrado (2010). *Thuiszitters, sneller terug naar school. Bevindingen dossieronderzoek thuiszitters 2010*. Arnhem: Ingrado.
- Ingrado/NJI (2018). *Dit ben ik. Portretten van thuiszitters*. www.ingrado.nl.
- Ingrado (2018). *Het verhaal achter de cijfers. Thuiszitters in het voortgezet onderwijs*. Rotterdam: Ingrado.

- Ingul, J., Havik, T., & Heyne, D. (2019). *Emerging school refusal. A school-based framework for identifying early signs and risk factors*. Cognitive and Behavioral Practice.
- Jones, A.M., & Suveg, C. (2015). Flying under the radar: school reluctance in anxious youth. *School Mental Health*, 7, 212 – 223. doi.org/10.1007/s12310-015-9148-x.
- Kearney, C.A. (2001). *School refusal behavior in youth: A functional approach to assessment and treatment*. Washington DC: American Psychological Association.
- Kearney, C.A. & Albano, A.M. (2004). The functional profiles of school refusal behavior: Diagnostic aspects. *Behavior Modification*, 24, 147-161.
- Kearney, C.A. (2004). School refusal behavior. In: W.E. Craighead, C.B. Nemeroff (Eds.). *The concise corsini encyclopedia of psychological and behavioral science*, 3rd ed. New York: Wiley.
- Kearney, C.A. & Bensaheb, A. (2006). School absenteeism and school refusal behaviour: A review and suggestions for school-based health professionals. *Journal of School Health*, 76(1), 3-7.
- Kearney, C. A. (2008). *School absenteeism and school refusal behavior in youth: a contemporary review*. *Clinical Psychology Review*, 28, 451-471.
- Kinderombudsman (2015). *Werkt passend onderwijs? Stand van zaken een jaar na dato*. Den Haag: De Kinderombudsman.
- Lauchlan, F. (2003). *Responding to chronic non-attendance: a review of intervention approaches*. *Educational Psychology in Practice*, 19, 133-146.
- Lectoraat Participatie en Maatschappelijke ontwikkeling (2016). *Achtergronden en aanpak van 'thuiszitters' in het Utrechtse voortgezet onderwijs*. Utrecht: Hogeschool Utrecht.
- Ledoux, G. (2018). *Zorgplicht in de integrale cases, ronde 2017*. www.evaluatiepassendonderwijs.nl.
- Ledoux, G., & Waslander, S., m.m.v. Eimers, T. (2020). *Evaluatie passend onderwijs, eindrapport*. Amsterdam/Tilburg: Kohnstamm Instituut/TIAS Tilburg University.
- Loon-Dijkers, L. van, Heurter, A., & Ledoux, G. (2017). *Ervaren bureaucratie en tevredenheid passend onderwijs. Meninge van po- en vo-ouders en mbo-studenten, schooljaar 2015-2016*. Amsterdam: Kohnstamm Instituut.
- Lubberman, J. Bertling, L., & Duysak, S. (2019). *Impuls thuiszittersaanpak. Onderzoek naar het verhaal achter de cijfers en de ambities van het Thuiszitterspact*. Amsterdam: Regioplan.
- Maughan, E. (2003). The impact of school nursing on school performance: A research synthesis. *The Journal of School Nursing*, 19, 163-171.
- Ministerie van OCW (2018). *Cijfers schoolverzuim en vrijstellingen funderend onderwijs*. Den Haag: OCW (ref 1285336).
- NJi (2020). *Definitie. Wat is schoolverzuim, voortijdig schoolverlaten en wat zijn thuiszittende leerlingen?* Geraadpleegd van <https://www.nji.nl/>

- Onderwijsraad (2018). *Passend onderwijs opnieuw onder de aandacht*. Den Haag: Onderwijsraad.
- Paijmans, M.P. (2013). *De zorgplicht van scholen*. Proefschrift.
- Postma, D.W., Verheijke, J.M., Wijntuin, P., & Smit, S. (2016). *Achtergronden en aanpak van 'thuiszitters' in het Utrechtse voortgezet onderwijs*. Utrecht: Hogeschool Utrecht.
- Rasasingham, R. (2015). The risk and protective factors of school absenteeism. *Open Journal of Psychiatry*, 5(2), 195-203.
- Reid, K. (2002). *Truancy: Short and long-term solutions*. London: Routledge Falmer.
- Reid, K. (2008). The causes of non-attendance: An empirical study. *Educational Review*, 60(4), 345-357.
- Rumberger, R. W. & Larson, K. A. (1998). Student mobility and the increased risk of high school dropout. *American Journal of Education*, 107(1), 1-35.
- Schoevers, E. & Van Eck, P. (2020) *Het voorkomen en terugdringen van thuiszitters*. Utrecht: Oberon.
- Schreier, M. (2012). *Qualitative content analysis in practice*. London: Sage Publications LTD.
- Sleeboom, I., Buysse, W., Hermanns, J., & Hilhorst, N. (2009). *Back to school: thuiszitters in de GGZ Kinderen en Jeugd Rivierduinen*. Woerden / Amsterdam: H&S Consult / DSP groep.
- Slob, A., De Jonge, H.M., Dekker, S. (2019). *Stand van zaken thuiszitters* [Kamerbrief]. Geraadpleegd van <https://www.rijksoverheid.nl>
- Slob, A., De Jonge, H.M., Dekker, S. (2020). *Thuiszitters in het funderend onderwijs* [Kamerbrief]. Geraadpleegd van <https://www.rijksoverheid.nl>
- Tinkelman, D. & Schwartz, A. (2004). School-based asthma disease management. *Journal of Asthma*, 41, 45--462.
- Van Binsbergen, M.H., Pronk, S., Van Schooten, E. Heurter, A., & Verbeek, F. (2019). *Niet thuisgeven: Schooluitval vanuit het perspectief van thuiszitters*. Amsterdam: Kohnstamm Instituut/Altra.
- Van Sleuwen & Heyne (2020). *Schoolverzuim aanpakken. Een wetenschappelijke onderbouwing*. Utrecht: NJi.
- Zang, M. (2008). Links between school absenteeism and child poverty. *Pastoral Care in Education*, 21(1), 10-17.

Recent uitgegeven rapporten Kohnstamm Instituut

- 1067 Boogaard, M., Boland, A., Damhuis, R., Veen, A. & Zalm, E.
Taaldenken in spel – een professionaliseringstraject.
- 1062 Boogaard, M., Eck, E. van, Heemskerk, I.M.C.C., Veen A.
Onderwijsidealen. Liber Amicorum voor Guuske Ledoux.
- 1061 Vaessen, A. & Pater, C., Exalto, R.
Passend onderwijs in de praktijk deel 4. Casestudies in het
primair en voortgezet onderwijs, ronde 2019. El Paso 69.
- 1057 Veen, A., Eck, E. van, m.m.v. Meijer, J. & Vaessen, A.
Alert4you, professionalisering van medewerkers in de
kinderopvang.
- 1056 Meijden, A.J.H., Biemans, H., Mariën, H., Klatter, E.,
Harbers, J. Oprel, C., Kreutz, F., Magereij, L., Schooten, E.
van, Boogaard, M., & Diggelen, W. van.
Versnellen in de beroepskolom. Onderzoek naar de
versnelde doorlopende leerroutes Talentontwikkeling
Techniek en het Groene Lyceum.
- 1055 Aarsen, E. van, Suijkerbuijk, A., Smeets, E., Kennis, R.,
Weijers, D., Koopman, P. & Ledoux, G.
Extra analyses ten behoeve van de Evaluatie Passend
onderwijs. El Paso 72.
- 1053 Weijers, D., Van Stigt, A., Ledoux, G.
Overstap po-vo voor jonge (hoog)begaafde leerlingen in
Amsterdam-Diemen.
- 1052 Petit, R., Elshof, D.P. & Schooten, E. van.
Een extra helpende hand. Peer support in het voortgezet
onderwijs.

Deze rapporten zijn te bestellen via: secr@kohnstamm.uva.nl
Voor meer informatie, zie; <http://www.kohnstammstituut.nl>